

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ KİMDİR? (UZUN BİYOGRAFİ)

DOĞUMU VE GENÇLİĞİ

Bediüzzaman Said Nursi 1878'de[1] Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs köyünde, yedi çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının adı Mirza, annesinin adı ise Nuriye'dir. Küçük yaşından itibaren ilme merak salan Said, ilk eğitimini, tahsilde olan ağabeyi Abdullah'ın izne geldiği zamanlarda, ondan aldı.

Henüz çok küçükken eşya ve hadiseleri inceden inceye sorgulamaya başlayan Said, dokuz yaşından itibaren çıktığı ilim yolculuğunda bir çok ilim merkezlerine uğradı, ama hiçbir yerde uzun süreli kalmadı. Üç aylık, en uzun süreli ve düzenli eğitimini, on dört yaşlarında iken, sonradan Ağrı ilinin bir kazası olan Doğubeyazıt'taki Beyazıt Medresesi'nde, Şeyh Mehmet Celâlî'den aldı.

Bu üç aylık sürede, medrese eğitiminde yer alan kitapların yanında pek çok başka kitabı da okudu. Buradan icazetini alarak Doğubeyazıt'tan ayrıldı. Said, genç yaşına rağmen klasik medrese eğitiminin sınırlarını aşan engin bir birikime sahip olmuştu.

Said, Doğu'daki bir çok ilim merkezlerine giderek, o dönemin medrese âlimleri arasında gelenek hâlinde olan ilmî münazaralara katıldı. Keskin zekâsı ve güçlü hafızasının yardımıyla, katıldığı bütün münazaralardan başarıyla çıktı. Doğu'daki meşhur âlimlere rüştünü fiilen ispatlamış olan Said'in genç yaşta ulaştığı ilim seviyesi, herkesi hayrete düşürdü. Anlaşılması en zor konuları bile hemen kavraması, okuduğu ve incelediği kitapları bir kere okumakla ezberine alması gibi farklılıkları sebebiyle, zamanın âlimleri ona "**Bediüzzaman (zamanın eşsizi)**"[2] unvanını verdiler.

Şirvan, Siirt, Bitlis ve Tillo'dan sonra 1894'te Mardin'e geçen Nursi, burada bir yandan ilmi münazaralara devam ederken, diğer taraftan da Şehide Camii'nde ders vermeye başladı. Hürriyet, meşrutiyet kavramlarını ve bu kavramlar etrafında İstanbul'da başlayan fikri ve siyasi mücadeleleri ilk kez burada duyan Nursi, bir çok sosyal faaliyetin de içinde yer aldı. Siyasetle ilgilenmeye de ilk defa Mardin'de başlayan Bediüzzaman, tartışmalarda fikrini açıklamaktan geri durmuyordu. Bulduğu topluluklarda tartışmalara neden olan Said Nursî'yi, Mardin Mutasarrıfı, bir tedbir olarak il hudutları dışına çıkarmak zorunda kaldı.[3]

Bitlis'e giden Bediüzzaman'ın ilmî vukufiyeti ve farklı kişiliği, Bitlis Valisi Ömer Paşa'nın dikkatini çekti. Ömer Paşa Bediüzzaman'a vilâyet konağında kalarak çalışmalarını devam ettirebilmesi için bir oda tahsis etti. Doğu ve Batı klasikleriyle beraber, fen bilimlerine ait kitapları da içinde bulunduran konağın büyük kütüphanesi, Bediüzzaman'ın fen bilimlerine ait en son bilgilere ulaşması için bir zemin oluşturdu. Bitlis vilâyet konağında geçirdiği iki yıl süresince, din ilimlerine

olduğu kadar fen ilimlerine de vakıf oldu.

İki yıl kadar Bitlis'te kalan Bediüzzaman, şehrin ileri gelenlerinin, özellikle de Van Valisi Hasan Paşa'nın[4] daveti üzerine Van'a gitti. Henüz yirmi yaşlarında olan Nursi bu tarihten itibaren yaklaşık on, on iki sene kadar Van'da ikamet etti. Ne yazık ki, bu dönemle ilgili elimizde çok ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Ancak, devlet erkanının sohbet meclislerine sık sık katıldığı, aşiretler arası anlaşmazlıkları çözmede rol aldığı ve talebelere ders verdiği bilinmektedir.

Bediüzzaman'ın Van hayatı, Hasan Paşa'nın yerine [İşkodralı Tahir Paşa](#)'nın Vali olarak tayin edilmesi ile başka bir boyut kazandı. Musul ve Bitlis Valiliği yapmış ve II. Abdulhamid'in çok değer verdiği idarecilerden biri olan Tahir Paşa,[5] Bediüzzaman'ı kısa sürede keşfetti ve konağının kapısını ona açtı. Bediüzzaman'daki cevher ve kabiliyeti ilk keşfeden devlet adamlarından biri olan [Tahir Paşa](#), 1913'te vefat edinceye kadar, ona her türlü imkanı sağlamayı ihmal etmedi.

Çeşitli gazete ve dergilerin de bulunabildiği konağın zengin kütüphanesi, Bediüzzaman'ın çeşitli konularda derinleşmesi için iyi bir imkân sağlamıştı. Sosyal ve siyasal gelişmeleri yakından takip eden [Tahir Paşa](#), bunları Bediüzzaman ile sürekli paylaşıyor ve düşüncelerini alıyordu.

[Tahir Paşa](#)'nın konağı, gerek hükümet memurları, gerek yeni faaliyete geçen modern okullarda görev yapan muallimler ve diğer ilim ehli için gözde bir mekandı. Burada sık sık ilmi, siyasi münazaralar yapılırdı. Tahir Paşa, bu münazaralara Bediüzzaman'ın katılmasına ayrı bir önem verirdi.[6]

Bu yeni çevre Bediüzzaman'ın ufkuna önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle geleneksel kelimelerin, İslam hakkında fen ve felsefeden gelen şüphelere ve İslam'a yöneltilen tenkitlere cevap verme konusunda, ne kadar yetersiz kaldığını yakından görmüş oldu. Bu tahlilin bir gereği olarak, Doğu âlimlerince yeteri kadar bilinmeyen muasır bilimleri öğrenmenin çok büyük ihtiyaç olduğunu hissetti.

Bu konuda kendisini en çok cesaretlendiren de yine [Tahir Paşa](#) oldu. Molla Said, onun kütüphanesinden ve makamına gelen gazete ve dergilerden son derece istifade etti. Bir yandan tarih, coğrafya, matematik, fizik, kimya, astronomi ve felsefe alanında yazılmış kitapları okurken; diğer yandan da İslam dünyasını ve Osmanlıyı yakından ilgilendiren meseleleri ve gelişmeleri ilgiyle takip etmeye başladı.

Bediüzzaman Bitlis'te iken ezberine aldığı kırk kitaba ek olarak Van'da elli kitabı daha hafızına aldı. Bu kitaplar içerik olarak tek tip değildi; din ilimleri, fen ilimleri, felsefe, tarih, edebiyat alanındaki meşhur eserlerdi. Bu doksan kitabın ezberini, özellikle gece vakitlerinde üç ayda bir hafızasında tekrar ederdi.[7]

Bediüzzaman Van'da bulunduğu sürece, daha ziyade "**Molla Said-i**

Meşhur" unvanı ile tanınıyordu.

Bediüzzaman'ın Van hayatı, İslam aleminin geri kalma nedenleri ve bu durumdan nasıl kurtulabileceği konusuna odaklaştığı görülmektedir. Nihai noktada vardığı sonuç; bütün problemlerin cehaletten, ihtilaftan kaynaklandığını ve bunun için de eğitim alanında önemli ve yeni adımların atılması gerektiği idi.

Bu anlamda ilk adımı yine Van'da attı. Van'da kaldığı sürede eğitim metodunu tamamen kendisinin hazırladığı bir medrese kurdu. Hatta bir ara Şark'ın zeki hocalarını ve zeki talebelerini Van merkezine getirtti. Bütün ihtiyaçların vakıf idaresince karşılanmasını sağlayarak, fen ve din ilimlerini bir arada vermeye başladı. Altı yedi ay süren bu eğitim denemesinde dersleri bizzat kendisi veriyordu.[8]

Molla Said'in esas hedefi, aynı metodun uygulanacağı bir üniversiteyi Doğu Anadolu'da kurmaktı. Bu üniversitede din ilimleri ile fen ilimleri birlikte öğretilecek, etnik diller de serbest tutulacaktı. Bu üniversiteye, Kahire'deki Ezher Üniversitesi'nden hareketle "**Medresetü'z-Zehra**" ismini verdi. Van, Bitlis ve Diyarbakır üçgeninde gerçekleştirmeyi hedeflediği bu proje ile sadece cehalet ve geri kalmışlıkla mücadele etmekle kalınmayıp, muhtemel siyasi ve sosyal problemlere de bir çözüm bulunacağına inanıyordu.[9]

Molla Said'in Van hayatı çok verimli geçti. Bu arada gördüğü bir rüya ve hemen ardında Tahir Paşa'nın kendisine gösterdiği bir gazete haberi, onun dünyasında manevi fırtınaların kopmasına ve fikri mücadelesinin de parlamasına neden oldu. Bu rüyayı kendisinden dinleyelim:

"Eski Harb-i Umumîden evvel bir vâkıa-i sâdikada görüyorum ki: Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağının altındayım. Birden o dağ müthiş infilâk etti; dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum validem yanımdadır. Dedim: 'Ana, korkma. Cenâb-ı Hakkın emridir. O hem Rahîmdir, hem Hakîmdir.' Birden, o hâlette iken baktım ki, mühim bir zât bana âmirane diyor ki: 'İ'cazı Kur'an'ı beyan et.' Uyandım, anladım ki, bir büyük infilak olacak. o infilak ve inkılaptan sonra kuran etrafındaki surlar kırılacak Doğrudan doğruya Kur'an kendi kendini müdafaa edecek. Kur'an'a hücum edilecek, İcazı onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu icazın bir nevini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam namzet olacak ve namzet olduğumu anladım."[10]

İşte bu rüyanın üzerinden çok geçmemişti ki, Tahir Paşa bir gazetede ki şu haberi ona gösterdi:

İngiliz Meclisi Mebusan'ında Müstemlekat Nazırı elinde Kur'an-ı Kerim'i göstererek söylediği bir nutukta:

"Bu Kur'ân İslâmların elinde buldukça biz onlara hâkim olamayız. Ne yapıp yapmalıyız, bu Kur'ân'ı onların elinden kaldırmalıyız; yahut Müslümanları Kur'ân'dan soğutmalıyız." demiş.

İşte bu müthiş haber, onda târifin fevkinde bir tesir uyandırmıştı. İstidadı şimşek gibi alevli, duyguları ve bütün letâifi uyanık ve ilim, irfan, ihlâs, cesaret ve şecaat gibi harika inayet ve seciyelere mazhar olan Bediüzzaman, bu haber üzerine;

"Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim."

der ve harekete geçer.[\[11\]](#)

İSTANBUL'A İLK SEYAHAT

Bediüzzaman, ruhunda uyanan bu azimle, öteden beri hayalini kurduğu "**Medresetü'z-Zehra**" projesinin artık gerçekleşmesi zamanı geldiğini düşünüyordu. Bu devasa projenin tahakkuku için Tahir Paşa ile yaptığı istişareler neticesinde, resmi makamların yardımını temin etmek üzere Kasım 1907' de, henüz otuz yaşlarında iken İstanbul'a geldi.

Tahir Paşa, İkinci Abdülhamit'e ulaştırılmak üzere, Bediüzzaman'ın şöhretini içeren bir mektubu da onunla göndermeyi ihmal etmedi.[\[12\]](#)

İstanbul'a vardığında, iki ay kadar Ferik (Tümgeneral) Ahmet Paşa'nın misafiri oldu. Ferik Ahmet Paşa, Bediüzzaman'ın, Doğu Anadolu'da uygulanacak olan eğitim projelerine destek bulmak amacıyla Saraya verdiği dilekçenin hazırlanmasına yardımcı olmuş ve onu gerekli kişilerle tanıştırmıştır.[\[13\]](#)

Bediüzzaman bu İstanbul seyahatinde, Doğu'ya ve dolayısı ile doğudaki problemlere dikkat çekmek için kıyafetini değiştirmede. Doğu eyaletlerinin geleneksel kıyafetleriyle herkesin karşısına çıkan Nursi, kendinden emin tavırları ve etkili hitabetiyle kısa sürede dikkatlerin odağı oldu.

Bununla da yetinmeyen Nursi, herkese şaşkınlık veren bir uygulama başlattı. Fatih'teki Şekerci Hanı'nda bir otel odasına yerleştikten sonra, odasının kapısına şu levhayı astı:

"Burada her müşkül halledilir, her suale cevap verilir, fakat sorulmaz."

Fatih Şekerci Hanı o dönemin önde gelen aydınlarının uğrak yeri idi. [Mehmet Akif](#) ve Rasathane Müdürü Fatin Hoca o otelde kalanlar arasındaydı.[\[14\]](#)

Bediüzzaman'ın bu hayret uyandıran levhası, kısa sürede dikkatleri çekmiş ve gerçekten de gelenlerin müşküllerini hallettiği, bütün sorularına cevap buldukları bir yer olmuştu.

Bu şöhret, kimi âlimlerin takdirlerinin toplarken, kimilerinin de kıskançlık ve haset duygularını tahrik etti. Bu kıskançlık bir süre sonra Bediüzzaman'ın başını derde sokacaktır.

Bediüzzaman işte tam bu sıralarda (Mayıs 1908) eğitim reformları hakkındaki fikirlerini içeren dilekçesini Saray'a sundu.

Bu dilekçenin metni beş ay kadar sonra, 19 Kasım 1908'de Şark ve Kürdistan gazetesinde yayınlandı. Fakat gazetenin giriş yazısında da ifade edildiği üzere, bu dilekçe hiç de hoş olmayan sonuçlar doğurdu.

Bir yandan bazı âlimlerin hasımca tavır takınmaları ve diğer yandan, hürriyetin kısıtlandığı bir dönemde, Bediüzzaman'ın mevcut eğitim politikalarını tenkit etmeye kadar giden pervasız ve cesaret dolu konuşmaları, Saray'ın dikkatini çekmiş ve sıkı gözetim altına alınmıştı.

Bir süre sonra, "*Her soruya cevap veren ve Saray'a karşı böyle pervasız olup, eleştiriler getiren bir adam, olsa olsa deli olabilir.*" denilerek, Bediüzzaman akıl hastanesine sevk edilir.[\[15\]](#)

Hastahanedeki onu muayene etmek üzere Saray doktorlarından biri görevlendirilir. Bediüzzaman doktora, neden ve nasıl buraya gönderildiğini dört madde halinde anlatır ve doktor hayretler içinde kalır. Büyük bir deha ve yüksek bir zeka ile karşılaştığını fark eden doktor:

"Şimdiye kadar İstanbul'a gelenlerin içerisinde zeka ve fetanetçe (aşırı zeki) böyle bir nadire-i cihan bulunmuş değildir."

şeklinde bir rapor hazırlar ve Saraya gönderir.

Bu raporu alan ve daha önce İkinci Abdülhamid'e Bediüzzaman hakkında yalan yanlış bilgiler vererek, onu yanıltan Saray paşaları telaşa düşerler ve bir an önce onu İstanbul'dan uzaklaştırmanın yollarını ararlar.

İlk tedbir olarak Bediüzzaman'ı hemen bir hapis haneye naklettirirler ve orada da başlarına bela olmaması karşılığında rüşvet teklif ederler; ancak bir netice elde edemezler. Ardından Padişah'ın iradesi ile Zaptiye Nazırı Şefik Paşa Bediüzzaman'a gönderilir.

Zaptiye Nazırı Padişah'ın selamını kendisine ilettikten sonra, Doğu'ya tekrar dönmesi halinde kendisine otuz lira maaş bağlanacağını söyler ve bunun üzerine Bediüzzaman ile aralarında ciddi bir tartışma başlar. Bediüzzaman cevap olarak:

"Ben maaş dilencisi değilim. Kendim için değil, milletim için geldim. Hem de bunu bana teklif etmek, rüşvet ve susma payıdır. Benim şahsi menfaatimi neden milletin genel menfaatine tercih ediyorsunuz?" der.

Rüşvetin fayda vermeyeceğini anlayan Şefik Paşa:

"Nasıl ve hangi cesaretle Padişah'ın teklifini reddediyorsun, bunun çok vahim olacaktır."

diyerek tehdit yolunu dener. Bediüzzaman cevap olarak:

"Reddediyorum, ta ki Padişah beni çağırırsın da gerçekleri söyleyeyim. Hem, idam olunsam, bir milletin kalbinde yer edeceğim,.."

diyerek bu tehdide beş para önem vermez ve Şefik Paşa eli boş olarak geri döner.[\[16\]](#)

Said Nursi'nin o dönemdeki portresini "**Sırat-ı Müstakim Dergisi**"nin sahibi olan Eşref Edip, şu ifadelerle resmeder:

"Hürriyet mücadelesinde celadet ve şehameti o derece idi ki, herkesin ağzını açmaktan korktuğu, işaretle konuştuğu bir

zamanda, onun bu kadar cesaret ve celadet göstermesi zamanın havsalasına sığmadı. Sarayın ve paşaların ferman ferman olduğu, mutlak bir kudrete sahip olduğu bir zamanda, Şark vilayetlerinden gelen bir adamın bu kadar cesaret göstermesi hayret ve taaccüple telakki edileceği tabii idi. Halka köle nazarı ile bakan müstebit paşalar; *'Bu kadar cesaret akıl karı değildir!..'* diyerek onu tımarhaneye sokmaktan başka kendileri için halas ve rahat çaresi göremediler."[\[17\]](#)

Bediüzzaman, zulmen atıldığı bu ilk hapisanede çok kalmaz ve Meşrutiyet'in kabulünden sonra ilan edilen siyasi af kapsamında hürriyetine kavuşur.

31 MART OLAYI VE BEDIÜZZAMAN

Hürriyetin ilanı ile birlikte İstanbul'un her tarafında bir kargaşa ve infial dönemi başlamıştır. Bu sosyal çalkantıları durdurmak ve insanları yatıştırmak gerekiyordu. Bunun tek bir yolu vardı; insanları ikaz etmek ve hürriyetin nimetlerini inandırıcı bir üslupla anlatmak...

[Meşrutiyet](#)'in başına meşruiyeti de ilave ederek, "**Meşrutiyet-i meşrua**" sloganı ile hürriyeti anlatmaya çalışan Bediüzzaman, [Meşrutiyet](#)'in üçüncü gününden itibaren bir taraftan gazete ve dergilere yazı yazarken, diğer yandan da etkili hitabeti ile miting meydanlarında ve konferans salonlarında binlerce insana hitap ederek ortamın bir an önce yumuşamasına yardımcı oldu.

Bugünlerde, özellikle Selanik patlamaya hazır bir bombayı andırıyordu. Bediüzzaman 11 Temmuz'da Sultan Ahmet meydanında yaptığı "**Hürriyete Hitap**" nutkunun aynısını, Selanik meydanında da vererek, tırmanan tehlikenin önünü kesti.[\[18\]](#) Özellikle Şehzadebaşı'ndaki Ferah Tiyatrosu'nda çıkan kavgayı, etkileyici hitabetiyle son anda önlemiş oldu.[\[19\]](#)

Hamallar, İttihatçılara ve dolayısı ile Meşrutiyet'e karşı tavırlarını boykot yaparak ortaya koydular. İstanbul'da yaşayan ve hamallık yapan Kürtlerin bu siyasi ve anarşik olayların içine çekilmesi tehlikesini sezen Said Nursi, hamalların yoğun olduğu yerlere, özellikle kahvehanelere gidip konuşmalar yaptı ve Meşrutiyeti anlattı.

"İlla boykot yapacaksınız, (O sırada) Bosna Hersek'i ilhak eden, Avusturya mallarına karşı yapın."

diyerek, öfkelerini başka tarafa çekmeyi başarmış ve çıkması muhtemel büyük bir boykot ve anarşiyi önlemiş oldu.[20]

[Meşrutiyet](#)'ten rahatsız olan bir diğer kesim de ulema ve talebelardı. Zira onlar, anayasal sistemin ve hürriyetin dine aykırı olduğunu iddia ediyorlardı. Bunu fark eden Said Nursi, Meşrutiyet-i meşruanın İslam'a aykırı olmadığını, dört hak mezhebin klasik kaynaklarına dayanarak ve İslam tarihinden örnekler vererek ortaya koymaya çalıştı. Bunu yaparken, bir yandan gazetelere, dergilere yazılar gönderiyor, diğer yandan da medrese mensuplarının toplandığı yerlere giderek konuşmalar yapıyordu.

Meşrutiyet'e tepkili diğer bir zümre de askerlerdi. Üstlerine, özellikle Harbiyeli subaylara itaat etmemeye başlayan askerler, büyük bir felakete adeta davetiye çıkarıyorlardı. Bu tehlikeyi fark eden Bediüzzaman, İstanbul'un farklı yerlerinde bulunan avcı taburlarını bir bir dolaşarak "**Meşrutiyet'in yanlış anlaşıldığını ve dine aykırı bir tarafı olmadığını**" anlattı. İslam'ın anarşiye karşı olduğunu ve üstlerine itaat etmemeleri durumunda anarşiyi körükleyeceklerini anlatarak, onları itaate sevketti.[21]

Meşrutiyet'in ilanı sadece İstanbul'da değil, Doğu'da da infiallere neden olmuştu. Said Nursi "Bediüzzaman" imzası ile doğudaki nüfuzlu kişilere ve aşiret reislerine altmış kadar telgraf çekti. "**Meşrutiyet ile dine bir zarar gelmeyeceğini, aksine dinin inkişaf edeceğini**" anlatarak onları yatıştırdı.

Bugünleri sonradan anlatan Bediüzzaman, hizmetlerini şu cümleyle özetliyordu:

"Nerede bir yangın görsem, onu söndürmeye koştum."[22]

Takvimler 13 nisan 1909'u gösterdiğinde, tarihe "**31 Mart Vakası**" olarak geçen büyük bir isyan baş gösterdi. Mevcut kargaşayı fırsat bilen karanlık ellerin çıkardığı bu isyanla her şey altüst olmuş ve İkinci Abdülhamit tahtan indirilmişti.

Said Nursi, isyanın üçüncü gününde isyan eden askerlere gazetede yazdığı yazılarla, dördüncü gününde ise bizzat Harbiye Nezareti'ne giderek onlara hitap etti ve isyanı bitirmelerini istedi.

İsyanın on birinci gününde, Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Hareket Ordusu isyanı bastırdı ve sıkıyönetim ilan edildi. İsyancıların elebaşları yakalanarak sıkıyönetim mahkemesinde idam edildiler. İsyanı yatıştırmak için bir dakika boş durmayan Said Nursi de olaya karıştığı iddiası ile tutuklanır. Üç hafta kadar hapiste kaldıktan sonra mahkeme huzuruna çıkarılır.

Müdafaasında, isyan öncesindeki dokuz aylık sürede yaptığı hizmetleri ve isyanın

durdurulması için üstlendiği rolü dile getiren Nursi,

"Demek ki, ben bu hizmetleri yapmakla büyük cinayetler etmişim ki, burada idamla yargılanıyorum." der.

Ardından İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'ne dahil oluş nedenini ve şeriatın ne anlama geldiğini izah ederek, cesaret ve feraset dolu bir müdafaa yapar. Bu savunma daha sonra, **Dinvan-ı Harbi Örfi** adı ile kitaplaştırılır.

İdam edileceğini beklerken, beraat eden Nursi, kendisinden sonra yargılanan kırk elli kişinin de idamdan kurtulmasına vesile olur.

İstanbul'da bulunduğu iki senelik zaman diliminde, faydalı gördüğü sivil toplum kuruluşları ile hizmet etmekten kaçınmayan Said Nursi, İttihadı Muhammedi Cemiyeti'nin kurulduğunu duyunca, bu evrensel ve mübarek ismin bir grubun elinde istismar edilmemesi ve şahsi düşüncelere alet edilmemesi için hemen gidip dahil olur.

31 Mart olayında, sıkıyönetim mahkemesinde yaptığı müdafaa; [İttihadı Muhammedi Cemiyeti](#)'ne niçin dahil olduğunu şöyle ifade eder:

"İşittim İttihadı Muhammedi Cemiyeti adı ile bir cemiyet teşekkül etmiş. Nihayet derecede korktum ki, bu ismi mübarek atlında bazılarının bir yanlış hareketi meydana gelir. Sonra işittim ki bu ismi mübareki bazı mübarek zevat, Süheyl Paşa va Şeyh Sadık gibi zatlar daha basit ve sırf ibadet ve sünnet-i seniyyeye tebaiyyete nakletmişler."

"Lakin tekrar korktum, bu isim umumun hakkıdır, tahsis ve tahdit kabul etmez. Ben nasıl ki, dindar müteaddit cemiyete bir cihette mensubum. Zira maksatlarını gördüm. Kezalik o ismi mübareke de intisap ettim. Bu cemiyetin reisi Fahrül Alemdir. Gayesi ise Ahlak-ı Ahmediye ile tahalluk ve sünneti Nebeviyyeyi ihya ve başkalarına da muhabbet etmektir."

"İşte ben bu ittihadın efradındanım, bu ittihadın tezahürüne teşebbüs edenlerdenim. Yoksa sebebi iftirak olan fırkalardan, partilerden değilim."[\[23\]](#)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Said Nursi, her şeyden önce, herhangi bir grubun,

Hız Muhammed (asv)'in ismini taşıyan bu cemiyeti kendi tekeli altına alıp siyasi maksatları uğruna kullanmasından ve daha ötesi, böyle bir cemiyetin toplumda ayrılığın ve çekişmenin kaynağı haline getirilmesinden şiddetle endişe ettiği için dahil olmuş ve gerçekten de bu istismlarlara engel de olmuştur.

Said Nursi'nin 23 mayıs 1909'da sıkıyönetim mahkemesinde serbest bırakılması o günün gazetelerinde şu ifadelerle duyurulmuştur:

"Bediüzzaman Said Kürdi mukaddem (başlangıçta) vaki olan ihbaratın saniadan (uydurmadan) ibaret olduğu ve bilakis mumaileyhin (kendisinin) tesisi meşrutiyette hidematı bergüzidesi (üstün ve seçkin hizmetleri) sebkeylediği (geçtiği) tahakkuk eylemekle tahliye edilmiştir."[\[24\]](#)

İSTANBUL'DAN VAN'A DÖNÜŞ

Mahkemeden beraat eden Said Nursi, müdafaasında da ifade ettiği gibi, İstanbul'a veda edip memleketine geri dönmeğe karar vermişse de, dokuz on ay kadar daha İstanbul'da kaldığı bilinmektedir. İstanbul seyahati onun için hayal kırıklığı ile sonuçlanır. İstanbul'dan umduğunu bulamayan Nursi, veda edip giderken bir vedaname yazar. Hayal kırıklığını bu vedanamede de görmek mümkündür.

"...Elveda ey gelin libası giymiş acuze-i şemta (kocakarı). Sen zehirli bir bala benzersin. Belki medeniyet libası giymiş vahşi bir adama benzersin. Sureten ne kadar medeniliğın var, sireten dahi nifak, sefalet, ağraz içinde o kadar vahşisin..."[\[25\]](#)

Bediüzzaman Karadeniz üzerinden Batum'a ve oradan da Van'a geçer. Bu seyahat sırasında Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e de uğrar. Burada bir Rus polisi ile aralarında bir konuşma geçer. Uzun olan bu karşılıklı konuşmada Bediüzzaman Sovyet Rusya'nın çok fazla ayakta duramayacağını ve yıkılacağını söyler.[\[26\]](#)

Van'a geri dönen Said Nursi, bir dakika boş durmaz, hemen aşiretleri dolaşmaya başlar. **"Dağ ve sahraları bir medrese ederek Meşrutiyeti ders verdim."** diyen Bediüzzaman, aşiretler tarafından yanlış anlaşılan Meşrutiyet'in güzelliklerini, onların anlayabileceği bir dille anlatmaya çalışır. Bu seyahat sırasında halkın Meşrutiyet hakkındaki sorularına tek tek cevap veren Nursi, daha sonra bu soru ve cevapları kitaplaştırarak **"Münazarat"** adı altında bastırır.

Hürriyet, demokrasi, anayasa, siyaset, insan hakları, cumhuriyet, azınlık hakları,

etnik dil ve eğitim gibi onlarca önemli konuda bilgilerin yer aldığı bu kitabı okuyan herkes, Bediüzzaman'ın ta o zamandan günümüz Türkiyesinin içinde bulunduğu problemleri sezdiğini ve çözüm önerilerini yazdığını itiraf etmek durumunda kalmaktadır.

Bu sırada Arapça olarak kaleme aldığı bir diğer eser de, âlimlerin reçetesi olarak bilinen ve yüksek bir ilmi içeren "**Muhakemat**" adlı kitaptır. Bu eser 1911'de bizzat kendisi tarafından Türkçeye tercüme edilerek yayınlanmıştır.

1910 tarihine gelindiğinde, Bediüzzaman seyahatin yönünü güneye çevirerek, Hakkari, Bitlis, Muş, Urfa, Kilis, Diyarbakır'a uğrayarak Şam'a geçti. Şam'a gelmesindeki önemli gayesi, buradan Mısır'a geçerek El Ezher Üniversitesinin, eğitim sistemini yerinde görüp incelemektir. Ancak, Şam'da çok sayıda Ezher mezunu âlimlerin olması, Üniversite hakkında onlardan yeteri kadar bilgi alması ve bir an önce İstanbul'a gitme gereği, Mısır'a geçmesine engel oldu.[27]

Şam'da iken, âlimlerin ısrarı üzerine Şam Emevi Camii'nde bir hutbe verdi. Yüzden fazla âlimin hazır olduğu, on bin kişiye hitaben verilen bu hutbenin konusu; İslam dünyasının içinde bulunduğu olumsuz durumun nedenleri ve bundan kurtulmanın çareleriydi. Bu hutbe daha sonra "**Hutbe-i Şamiye**" adı ile kitaplaştırılmıştır.

İSTANBUL'A İKİNCİ GİDİŞ

Bu hutbeden sonra Şam'da fazla kalmayan Nursi, Beyrut'a ve buradan da deniz yoluyla İstanbul'a geçer. İstanbul'a ikinci kez gelen Nursi'nin amacı yine aynıydı. Zira Doğu'da yaptığı seyahatlerde, yıllardır hayalini kurduğu üniversite hakkındaki kanaati daha da pekişmiş ve bu projenin bir an önce faaliyete geçmesi için tekrar İstanbul'un yolunu tutmuştu.

İlk gidişinde II. Abdulhamit'e ulaşamayan Nursi, bu kez Sultan Reşad ile İttihat ve Terakki yetkililerine projesinin önemini anlatacak ve desteklerini isteyecekti.

Bediüzzaman, 1911 Haziran'ında Rumeli seyahatine çıkan Sultan Reşad'ın saltanat kafilesine Şark vilayetlerini temsilen katıldı.[28]

Üsküp'te bir lise binasının balkonundan, yüz binlerce Rumeli halkına seslenen Sultan Reşad'ın hemen yanında Bediüzzaman da yer almıştır.[29]

O tarihlerde Kosova'da büyük bir üniversitenin açılması kararı alınmış ve hatta yirmi bin altın tahsisat da yapılmıştı. Bediüzzaman hem Sultan Reşad'a ve hem de İttihat ve Terakki yetkililerine, "**Şark böyle bir üniversiteye daha ziyade muhtaçtır,..**" diyerek, projesini gerekçeleriyle birlikte detaylı bir şekilde anlattı.

Soru cevap şeklinde geçen bu karşılıklı konuşma üzerine Sultan Reşad, Bediüzzaman'ın fikirlerini çok isabetli bulur ve elinden gelen yardımı yapacağına söz verir.

Bu seyahatten kısa bir süre sonra Balkan Harbi patlak verince, Rumeli'deki üniversite planı suya düşer ve oraya tahsis edilen yirmi bin altın, Bediüzzaman'ın Şark projesine aktarılması kararı alınır.

TEKRAR VAN'A DÖNÜŞ

Ayrılan bu tahsisattan bin altın kadarı Beidüzzaman Van'a geldikten sonra Van valiliğine gönderiliyor. Tahsisatı alınır alınmaz, Van gölünün kenarındaki Artemit(Edremit)'te gerçekleştirilen büyük bir merasimle üniversitenin temeli atılır.[30]

Fakat ödeneğin devamının bir türlü gelmemesi nedeniyle proje ilerleyemez. Gerek Tahir Paşa ve gerekse halefi olan Tahsin Paşa, Dersaadet'e gönderdikleri telgraflarla ödeneğin hızlandırılmasını rica etmişlerdir. Bu yazışmalarla ilgili İstanbul Başvekalet'te yirmi kadar belge tespit edilmiştir.

Bu telgraflar neticesinde İstanbul'dan olumlu mesajlar gelmişse de Evkaf Nezareti tarafından gönderilen 2 Ağustos 1913 tarihli bir telgrafta Üniversite inşaatının masraflarının karşılanamayacağı bildirilmiştir.[31]

Bediüzzaman bir taraftan tahsisatın gelmesini beklerken, diğer yandan da boş durmaz, Van kalesinin dibinde yer alan ve Evkaf Nezaretne bağlı olan Horhor Medresesi'nde talebe okutmaya başlar. Bu medreseyi Bediüzzaman'a tahsis eden, Van Valisi Tahsin Paşa olmuştur.[32]

Bediüzzaman'ın Van'daki hayatının ayrıntılarına geçmeden önce, ikinci kez İstanbul'a yaptığı seyahatle ilgili ihtilaf veya iddia konusu olan birkaç noktaya değinmek istiyoruz.

Bu konuların başında Bediüzzaman'ın, Osmanlının resmi istihbarat teşkilatı olan, Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgisinin olup olmadığı gelir. Bu, Bediüzzaman'ın teşkilatı mahsusa ile birlikte çalıştığı ve hatta İkinci Balkan Savaşı'na katıldığı, Edirne'nin tekrar alınmasında büyük kahramanlıklar gösterdiği iddialarıdır ki, bunu ileri süren yalnızca Cemal Kutay'dır.[33]

Ancak gerek tarihi sürece ve gerekse Bediüzzaman'ın eserlerine ve hatıralarına baktığımızda, Onun Balkan Savaşlarına katılması ve Edirne'nin alınmasında görev alması mümkün görünmüyor. Zira bu tarihlerde Bediüzzaman Van'dadır. Teşkilatı Mahsusa yetkilileri ile dostlukları olduğu muhakkaktır, ancak şimdiye kadar bu teşkilat ile birlikte çalıştığına dair bir belgeye rastlanılmış değildir. Bu iddia şimdilik bir tahminden öteye geçmemektedir.

Bir çok kişi tarafından çürütülse de[34] yine de ihtiyatla karşıladığımız bu iddianın en kuşkulandırıcı tarafı ise, "**Bu bilgileri Eşref Kuşçubaşı'ndan aldım.**"[35] diyen Cemal Kutay'ın, 1964'te, Kuşçubaşı'nın vefatından sonra böyle bir iddiayı ortaya atmasıdır.

Bu kısa malumattan sonra kaldığımız yerden devam edelim. Bediüzzaman Van'da iken, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen arifesinde Şeyh Selim'in başını çektiği Bitlis olayı vuku bulur. Rusların kıskırtmasıyla, Jön Türklerin seküler ve din dışı sayılabilecek bazı uygulamalarından dolayı İttihatçılardan memnun olmadıklarını bahane eden Şeyh Selim, 1914 yılının ilk baharında Bitlisi işgal etmeye başlar. Şeyh Selim, bu işgalden önce, Bediüzzaman'ı da yanına çekerek nüfuzundan istifade etmek ister. Ancak ileride dile getireceğimiz Şeyh Said olayında olduğu gibi, Bediüzzaman'ın tavrı net ve kesindir. Bu teklife:

"O fenalıklar ve o dinsizlikler, o gibi kumandanlara mahsustur. Ordu onunla mesul olamaz. Bu Osmanlı ordusunda belki yüz bin evliya var. Ben bu orduya kılıç çekemem ve size iştirak edemem."

diyen Bedüzzaman, Şeyh Selimi de bu teşebbüsünden vazgeçirmeye çalışmışsa da ne yazık ki bu talihsiz olay yaşanır. Daha sonra bir vesile ile bu olaya değinen Said Nursi şunları söyleyecektir:

"O zatlar benden ayrıldılar, kılıç çektiler ve neticesiz Bitlis hadisesi vücuda geldi. Az sonra, Harb-i Umumi patladı. O ordu, din namına iştirak etti, cihada girdi ve o ordudan yüz binler şehitler evliya mertebesine çıkıp beni o davamda tasdik edip kanları ile velayet fermanlarını imzaladılar."[\[36\]](#)

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ESARET

1914 yılı yaklaşırken, Bediüzzaman talebelerine sık sık, büyük bir felaketin gelmekte olduğunu hissettiğini söyler. Ve medresesini adeta bir kışlaya çevirmek üzere bolca mavzer tüfekleri aldırır. Sık sık talebelerine silah eğitimi de veren Said Nursi, kısa bir sürede, uzaktaki bir yumurtayı nişan alıp vuracak duruma getirir onları.

Birinci Dünya Savaşı'nın ilan edilmesi ile birlikte, Said Nursi, yeğeni ve talebesi Molla Habib ile bereber, hemen gönüllü alay vaizi yazılarak Erzurum cephesine gönderildiler. Kısa bir süre sonra Başkomutan Enver Paşa tarafından milis alayı komutanı unvanı ile resmi olarak görevlendirilir. Talebelerinin büyük çoğunluğu şehit düşen, Gönüllü Alay Komutanı Said Nursi, savaş sırasında büyük başarılarla imza atar ve iki sene sonra, Mart 1916'da Bitlis'te Ruslara esir düşer.[\[37\]](#)

Bitlis'in Rusların eline geçmesi ile birlikte esir düşen Nursi, Tiflis'te tedavi edildikten sonra Kosturma'daki esir kampına götürülür. İki buçuk sene kadar burada esir kalan Nursi, Rusya'daki rejim kargaşasından da istifade ederek firar eder.

Leningrat'tan Almanya'ya, oradan da Petersburg üzerinden Varşova'ya gelir. Viyana'yı da gördükten sonra, Sofya üzerinden trenle 1918 Haziranında İstanbul'a ulaşır.

Bediüzzaman'ın İstanbul'a gelişi zamanın gazetelerinde şu ifadelerle duyurulur:

"Kürdistan ulemasından olup, talebeleriyle birlikte Kafkas cephesinde muharebeye iştirak eylemiş ve Ruslara esir düşmüş olan Bediüzzaman Said Kürdi Efendi, ahiren şehrimize muvasalat eylemiştir."[\[38\]](#)

Bediüzzaman İstanbul'da bir kahraman gibi karşılanır. [Enver Paşa](#):

"Bu hocayı görüyor musunuz, şarktaki savaşlarda Rus kazaklarına karşı koyan bu hocadır."

diyerek, onu Harbiye Nezareti'nin yüksek rütbeli komutanları ile tanıştırır. Ardından da kendisine savaş madalyası takdim edilir.[\[39\]](#)

Diğer yandan Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'nin teklifiyle de Sultan Vahdettin tarafından kendisine ilmiye sınıfında "Mahreç" derecesi verilir. **"Mahreç Mevleviyeti"** olarak da bilinen bu rütbe, Osmanlıdaki bütün resmi ulemanın başı olan **"Baş müderristen sonraki rütbe."** anlamına gelmekteydi.[\[40\]](#)

Diğer yandan 12 Ağustos 1918'de kurulan, **"âlimler konseyi"** veya **"İslam Akademisi"** hüviyeti taşıyan **"Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye"** ye kendisine haber verilmeksizin üye olarak atanan Bediüzzaman, yorgun ve rahatsız olduğu halde, **"Milletime hizmettir."** diyerek bu teklifi kabul eder.[\[41\]](#) Mehmet Akif Ersoy'un sekreterliğini yaptığı ve dokuz kişiden oluşan bu müessese, bir çok şubeleri ile dört yıl boyunca önemli hizmetler vermiş ve Kasım 1922'de kapatılmıştır.

Bediüzzaman Kafkas cephesinde savaş halinde iken, bazen at üzerinde bazen de siperde iken söyleyip, talebesi Molla Habib'in de kaleme aldığı ve Arapça olan İşaratü'l-İcaz adlı Kur'an tefsiri başta olmak üzere, İstanbul'da kaleme aldığı **Nokta, Şuaat, Rumuzat, Sünuhat, Tuluat, Katre, Hakikat Çekirdekleri, Habbe, Zerre, Şemme ve Lemeat** adlı eserleri de bastırarak neşretmiştir.[\[42\]](#)

Enver Paşa, "İşaratü'l-İcaz" adlı Kur'an tefsirinin bütün basım masraflarını üstlenmek istediği halde, Bediüzzaman sadece kağıt temini için müsaade etmiştir.[\[43\]](#)

"**Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye**"den aldığı maaştan sadece zaruri ihtiyaçlarını karşılayıp, büyük kısmı ile kitap basıp ücretsiz olarak dağıtmıştır.[44]

İki buçuk senelik esaret ve iki senelik savaş hayatını yaşamış olarak yorgun ve bitkin düşen Bediüzzaman, İstanbul'a geldikten sonra, yine boş durmuyor ve nerede bir hizmet varsa ya bizzat içine girerek ya da desteklemek ve teşvik etmek sureti ile yardım ediyordu.

BEDİÜZZAMAN'IN ÜYE OLDUĞU CEMİYETLER

Bu cümleden olarak, 5 mart 1922 tarihinde Şeyhülislam Haydarizade İbrahim Efendi'nin de içinde bulunduğu bir grup tanınmış sima ile "**Yeşilay Cemiyeti**"ni kurdu. Bu cemiyetin asıl hedefi; giderek yaygınlaşan alkollü içkiler ve diğer zararlı maddelerle mücadele etmektir.[45]

Bediüzzaman'ın katıldığı bir diğer cemiyet ise 15 şubat 1919' da kurulan "**Müderisler Cemiyeti**"dir. Dinin hakikatlerini ve Peygamber (asv)'in sünnetini öğretmeyi hedef kabul ederek yola çıkan bu cemiyet[46] 24 Kasım 1919'da "**Teali İslam Cemiyeti**"ne dönüştürüldü. Bunun üzerine Said Nursi diğer üyelerin aksine olarak, bu cemiyetle irtibatını hemen kesmiştir.[47]

Diğer yandan, 1919'da kurulan ve siyasi bir gayesi olmayan, sadece eğitim faaliyetleri ile ülkenin asayiş ve bütünlüğüne hizmet etmeyi amaçlayan "**Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti**"nin on beş kurucu üyesinden biri de Said Nursi olmuştur.[48]

Bu cemiyetin ismi içinde "**Kürt**" kelimesinin geçmesi, ırkçılık, ayrıcalık manasını akla getirebilir. Bu algının nedeni, içinde bulunduğumuz sosyal ve siyasal şartlardır. Yani günümüzde bu isim altında bir etnik çatışmanın olmasıdır. Cemiyetin kurulduğu tarihe gidecek olursak, bu ismin gayet normal karşılandığını göreceğiz. Tıpkı, İstanbul'da birçok ilimiz adına kurulan cemiyet, vakıf ve dernekler gibi.

Bu cemiyetin ilk projesi ise, İstanbul'da başıboş bırakılan ve anarşiye karışan Kürt çocuklarını okutmak için bir ilkokul kurmak olmuştur.

Yeri gelmişken, Said Nursi'nin, "**Kürt Teali Cemiyeti**" ve "**İngiliz Muhipler Cemiyeti**" ile bir ilgisinin olup olmadığı konusuna da değinmek istiyoruz.

Öncelikle şunu ifade edelim ki; vatan ve milletin saadeti ve bekası için, Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü alay komutanı olarak katılan, yüzlerce talebesini şehit veren, ardından Ruslara esir düşerek iki buçuk sene sıkıntılı esaret hayatı yaşayan, bir vesile ile esaretten kurtulup İstanbul'a gelir gelmez, kendisine verilen hizmetleri, "**vatan ve millete hizmettir**" diyerek, reddetmeyen; şeyhülislamın, milli mücadele hareketi için, "**Bu bir isyandır.**" şeklindeki fetvasına karşı, "**Milli mücadele bir cihattır ve haklı bir mücadeledir.**" şeklinde aksi bir fetva ile cevap veren bir zatın, zararlı cemiyetlerle ne gibi bir ilgisi olabilir.

"Kürt Teali Cemiyeti" özerk bir Kürdistan hedefliyordu. **"İngiliz Muhipler Cemiyeti"** ise, Ülkenin ayrılıkçı kodları ile oynayarak, bölüp parçalamanın ve neticede İngiliz hakimiyetini egemen kılmanın peşindeydi.

Kürt Teali Cemiyeti'nin kuruluş tarihi 6 Kasım 1917'dir. Halbuki, Bediüzzaman Mart 1916 ile Haziran 1918 tarihleri arasında Rusya'da esirdir. Bu cemiyet ile Bediüzzaman'ı irtibatlandırmak ne tarihsel açıdan ve ne de Bediüzzaman'ın temel felsefesi açısından mümkün değildir.[\[49\]](#)

Ancak Bediüzzaman, İstanbul'a geldikten sonra, onun nüfuzundan faydalanmak gayesi ile söz konusu cemiyetin başkanı olan Seyyid Abdülkadir, kendisini ziyaret eder ve niyetini ortaya koyar. Bunun üzerine, Bediüzzaman'ın ona verdiği cevap yoruma meydan vermeyecek kadar açıktır:

"Allah'ü zül Celal Hazretleri Kur'an-ı Kerim'de mealen; 'Öyle bir kavim göndereceğim ki, onlar Allah'ı sever Allah da onları sever.' diye buyurmuştur. Ben de bu beyanı ilahi karşısında düşünürken, bu kavmin; bin yıldan beri Alem-i İslam'ın bayraktarlığını yapan Türk milleti olduğunu anladım. Bu kahraman millete hizmet yerine, dört yüz milyon hakiki Müslüman kardeş yerine, birkaç akılsız kavmiyetçi kimsenin peşinde gitmem."[\[50\]](#)

Öte yandan, **"İngiliz Muhipler Cemiyeti"** ile de yakından uzaktan bir ilgisi bulunmayan Bediüzzaman'ı bu cemiyetle irtibatlıymış gibi göstermek isteyenler, maalesef tarihi gerçekleri bilerek saptıran, art niyetli birkaç kişiden öteye geçmemiştir.

Saptırılan tarihi gerçek şudur: **İngiliz Muhipler Cemiyeti**'nin etkili üyelerinden ve ikinci başkanı **Said Molla** ile **Said Nursi**'yi aynı kişiymiş gibi gösterme gayretidir. İtikatsız, mason ve vatan haini olan Mısırlı Said Molla ile Said Nursi'yi aynıymış gibi göstermek isteyen zihniyet, Şeyh Said ile Said Nursi'yi aynı şahıslarmış gibi gösteren zihniyetten başkası değildir. Tarihi gerçekleri saptıranlar, tarih önünde hesap vermekten kurtulamazlar ve kurtulamamışlardır.

16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal eden İngilizler, bir yandan da kendi politikalarını destekleyecek bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyorlardı. Nitekim fahri başkanlığını şeyhülislamlık yapmış olan Mustafa Sabri Efendi'nin, ikinci başkanlığını ise Mısırlı Said Molla'nın yaptığı "İngiliz Muhipler Cemiyeti"ni kurarak etkin olmaya başlamışlardı.

Bediüzzaman ise İngilizlerin halk üzerindeki etkisini kırmak, propagandalarını etkisiz hale getirmek ve gerçek maksatlarını ortaya koymak için **"Hutuvat-ı Site"** adlı eserini kaleme alarak hemen yayınladı.

Bediüzzaman'ın "**Bir fırka asker kadar hizmet etti.**" dediği "**Hutuvat-ı Site**"nin yayınlanması, dikkatleri bir anda üzerine çekmiş ve İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı tarafından kendisi hakkında "**ölü veya diri olarak yakalama**" emri verilmiştir.[51]

Bu arada Anadolu'da da istiklal mücadelesi başlamıştı.Yine İngilizlerin baskısı ve propagandası sonucunda zamanın Şeyhülislam'ı; Kuvvayı Milliye hareketini bir isyan, kuvvayı milliyecileri de asi olarak gösteren bir fetva yayınladı.

Bu fetvaya mukabil, zaman kaybetmeden, karşı bir fetva yayınlayarak cevap veren Bediüzzaman, fetvasında, İstiklal mücadelesini **cihat**, mücadele edenleri de **mücahit** olarak tanımladı.[52]

BEDİÜZZAMAN ANKARA'DA MECLİSTE

Bediüzzaman'ın bu kahramanlıklarını Ankara'dan takip eden yeni Meclis ve Ankara hükümeti onu takdirle karşılamışlar ve ardından da Mustafa Kemal başta olmak üzere bir grup milletvekilinin isteği doğrultusunda kendisine telgraflar çekilerek Ankara'ya davet etmişlerdir.[53]

Bediüzzaman gelen bu ısrarlı davetler üzerine,

"Ben tehlikeli yerde mücadele etmek istiyorum, siper arkasında mücadele etmek hoşuma gitmiyor."

diyerek olumsuz cevaplar vermişse de davetlerin devam etmesi ve eski dostu Tahsin Paşa'nın şiddetli ısrarı üzerine 1922'de Ankara'ya gelmiştir.

9 Kasım 1922 Perşembe günü TBMM'de Bediüzzaman için kapsamlı bir karşılama merasimi yapılır ve verilen bir önerge üzerine de kürsüde gaziler için kısa bir tebrik konuşması yapar ve ardından da dua eder.[54]

Bir taraftan Meclis çalışmalarına katılan Bediüzzaman diğer taraftan da milletvekilleri ile özellikle dini konularda münazaralarda bulunur. Kısa sürede milletvekillerinin ve meclisin ahvaline vakıf olan Bediüzzaman, özellikle mebusların namaza karşı ilgisizliği dikkatini çeker ve bunun üzerine bir beyanname kaleme alarak vekillere dağıtır.[55]

Bu beyanname hemen tesirini göstermiş ve altmış milletvekili daha namaza başladığı için, küçük olan mescit daha büyük bir yere taşınmıştır.

Kazım Karabekir Paşa, Bediüzzaman'ın milletvekillerine dağıttığı bu beyannameyi Mustafa Kemal'e okur. Kısa bir süre sonra da elli altmış kadar milletvekilinin de bulunduğu bir ortamda Mustafa Kemal ile Said Nursi arasında bir tartışma yaşanır.

Mustafa Kemal, kızgınlığını ifade eden bir ses tonu ile;

"Biz senin yüksek fikirlerinden faydalanmak için buraya çağırıldık, sen ise gelip, namaza dair şeyler yazarak aramıza ihtilaf soktun."

der. Bunun üzerine Bediüzzaman hiddete gelir ve iki parmağını Mustafa Kemal'e uzatarak, yüksek bir ses tonu ile şöyle cevap verir:

"Paşa Paşa! İmandan sonra en yüksek hakikat namazdır, namaz kılmayan haindir, hainin hükmü ise merduttur."

Bediüzzaman'ın bu cevabı üzerine, bazı milletvekilleri kendisi için endişeye kapılırlar. Ancak beklediklerinin tam aksine olarak, Mustafa Kemal, kızgınlığını bastırmış bir ses tonu ile sözüne açıklama getirmeye çalışarak, geri adım atar.[\[56\]](#)

Bediüzzaman Ankara'da bulunduğu altı aylık süre içinde, hayatının gayesi olarak gördüğü Şark Üniversitesi projesi için bir çok girişimde bulunur ve önemli görüşmeler yapar.

Milletvekillerinin çoğunu bu konuda ikna eden Bediüzzaman, nihayet bir teklif hazırlayıp meclise sunar. İki yüz milletvekilinden 163 milletvekilinin imzası ile teklif onaylanır ve 2 Şubat 1923'te Meclis Başkanlığına sunulur. 17 Şubat'ta komisyona gönderilen ve o yılın bütçesinden yüz elli bin liranın tahsis edilmesini öngören bu kanun tasarısı, Eğitim ve Şeriat komisyonuna gönderildi ve orada bir süre bekletildi.

1924 tarihine gelindiğinde ise bambaşka bir zemin oluşmuştu. Bediüzzaman'ın çok önemseydiği proje için giriştiği bu son teşebbüsü de sonuçsuz kalır. Zira 29 Kasım 1924'te bu yasa tasarısı reddedilir.[\[57\]](#)

ANKARA'DAN AYRILIYOR

Bediüzzaman Ankara'daki bu çalışmalarını sırasında yeni rejimin önde gelen simalarının bambaşka bir yolda olduklarını ve siyasi faaliyetlerle onları yollarından çevirmenin mümkün olmadığını fark etmiş ve bu ortamdan ayrılarak Van'a gitmeye karar vermişti.

Milli Mücadele bitinceye kadar, herhangi bir mebusun İslam'a muhalif bir tutum takınması "**vatan hainliği**" olarak kabul ediliyordu. Ancak Batılılaşmayı savunan ve bunun ancak dini terk etmekle sağlanabileceğini iddia edenler, zaferle birlikte gerçek yüzlerini göstermeye başladılar.

Tehlikenin sadece cehaletten değil, ilim ve fen kanalıyla, cerbeze maskesi altında geldiğini teşhis eden Bediüzzaman, buna karşı mücadelenin de Kur'an'ın yüksek hakikatlerinin ilmi bir kisve ile ortaya konmasıyla mümkün olacağını düşünüyordu.

Hatta bu sırada, Yunanistan'a karşı kazandığımız zaferin gölgesinde tabiatçılık ve inkarcılık fikrinin de sinsi bir şekilde yayıldığını görmüş ve hemen "**Zeylü'l-Hubab**" ismi ile bir kitap kaleme almış ve yayınlamıştı. Daha sonraları Türkçe olarak kaleme alınacak olan ve tabiatçılık fikrinin belini kıran "**Tabiat Risalesi**"nin temelini oluşturan bu eser, Arapça olarak kaleme alınmıştı.[\[58\]](#)

Bediüzzaman'ın Van'a gitme kararının duyulması üzerine Mustafa Kemal ile odasında baş başa bir görüşme yaparlar. İki saat kadar süren bu görüşmede Mustafa Kemal, Bediüzzaman'ın Ankara'da kalması halinde kendisine önemli bazı tekliflerde bulunur. **Milletvekilliği, üç yüz lira maaş, Şark Genelvaizliği ve bir köşk** gibi cazip tekliflere muhatap olan Bediüzzaman, bu tekliflerini hiç birini kabul etmez.[\[59\]](#)

Bu önemli teklifleri kabul etmemesinin nedenlerinden bir tanesi, Bediüzzaman'ın iç dünyasında meydan gelen manevi değişimdi. Bu konuyla ilgi olarak; "**Gidişatları benim ihtiyarlık hissiyatıma uygun gelmedi.**" dedikten sonra, onlara: "**Yeni Said öteki dünyaya çalışmak istiyor, sizinle beraber çalışmaz, fakat size de ilişemez.**"[\[60\]](#) cevabını verdiğini dile getirir. Ancak asıl nedenin, gidişatın hangi yönde olduğunu görmesi ve gelecekte ortaya çıkacak bazı tehlikelerin farkına varmasıydı. Nitekim geçen zaman ve gelişen hadiseler onu bu meselede haklı çıkaracak ve sonraları kaleme aldığı bir eserinde şunları söyleyecektir:

"Mecburiyetle o çok ehemmiyetli vazifeleri bıraktım. Ve bu adamlarla başa çıkılmaz, mukabele edilemez diye, dünyayı ve siyaseti ve hayat-ı içtimaiyeyi terk edip, yalnız imanı kurtarmak yolunda vaktimi sarf ettim."[\[61\]](#)

Bedüzzaman Ankara'dan ayrılırken, bazı dostları ve milletvekilleri istasyona kadar kendisine eşlik ederler. O sıralarda istasyonun hemen yanında ikamet eden Mustafa Kemal Paşa'da gruba katılır ve hatta heykellerle ilgili Said Nursi'ye bir soru sorar. Bediüzzaman'ın cevabı ise;

"Müslümanların heykelleri, hastaneler, okullar, yetimleri koruyan yurtlar, mabetler, yollar ve köprülerdir,.." şeklinde olur.[\[62\]](#)

Bediüzzaman'ın Ankara'dan ayrılmasına bir anlam veremeyenler arasında, yeğeni

Abdurrahman da vardı. Zira o kendisine teklif edilen meclis katipliğini kabul ederek Anakara'da kalmaya karar vermişti. Ancak daha sonraları Amcasının bu kararını çok acı tecrübelerle onaylayacaktır.

YENİ SAİD DÖNEMİ

Nursi'nin Van'a gidiş biletinin üzerindeki tarih 17 Nisan 1923'tür. Bu biletin bir özelliği de eski Said'i yeni Said'e götüren bilet olmasıdır.

Bediüzzaman Van'a gittiğinde Toprakkale nahiyesinde muallimlik yapan kardeşi Abdülmecid'in evinde bir süre ikamet etti. Fakat sürekli ziyaretçilerin gelmesi kendisini huzursuz edince, Nurşin Camii'ne taşındı.

Bir kenara çekilip ilimle meşgul olmak, talebe yetiştirmek isteyen Nursi, burada da ziyaretçiler tarafından adeta istila edilmeye başlandı. Bu nedenle havalar ısınır ısınmaz, birkaç talebesini alıp Erek dağına çıktı ve oradaki bir harabede hayatını devam ettirmeye başladı.

Eskiden beri kendisini tanıyanlar Bediüzzaman'da ciddi bir değişiklik olduğunu görüyorlardı. Başta kıyafeti olmak üzere, ders verme metodundan, derslerin içeriğine kadar her şey değişmişti. Bütün mesaisini iman hakikatlerine yoğunlaştırmıştı.[\[63\]](#)

Bediüzzaman, insanlardan uzak, Erek dağında ilahi inayeti intizar etmek üzere tam bir inziva hayatı geçirirken, Ankara'da da yeni rejim artık şekillenmeye başlamış ve icraatları her taraftan duyuluyordu. Bu yeni rejimi kabullenemeyen muhafazakar çevreler, kendilerince bir çözüm arıyorlardı.

Ülkede gergin bir hava oluşmuştu. Hükümete karşı isyan etmeyi düşünen Şeyh Said, Said Nursi'nin halk üzerindeki ağırlığından faydalanmak için kendisiyle hareket etmesini istiyordu. Bunun için de Şeyh Said bizzat kendisi bir mektup yazmış ve yardım etmesi halinde kesinlikle başarılı olacağını anlatmıştır. Bediüzzaman'ın bu mektuba cevabı şu olmuştur:

"Yaptığınız mücadele, kardeşi kardeşe öldürtmektir ve neticesizdir. Türk milleti bin seneden beri İslamiyet'e bayraktarlık yapmıştır. Dini uğruna milyonlarca şehit vermiştir. Binaenaleyh, kahraman ve fedakâr İslam müdafilerinin torunlarına kılıç çekilmez ve ben de çekemem."[\[64\]](#)

Bu arada Şeyh Said'le birlikte hareket etmek isteyen ve ancak Bediüzzaman'ın da bu işin içinde olmasının gerekliliğine inanan Kör Hüseyin Paşa, birkaç kez Erek dağına çıkarak bizzat Bediüzzaman'la görüşmüştür. Çok büyük bir aşiret olan

Hayderan aşiretinin reisi Kör Hüseyin Paşa ile Bediüzzaman arasında şöyle bir konuşma geçer:

Kör Hüseyin Paşa:

- Sizinle müşaverem var. Askerim hazır, atlar hazır, silahlar ve cephaneler de hazır. Sizden emir bekliyoruz.

- **Sen ne diyorsun? Ne yapacaksın? Kiminle harp edeceksin?**

- Mustafa Kemal'le

- **Mustafa Kemal'in askeri kim?**

- Ne diyeyim... İşte askerdir.

- **Askerler bu vatanın evladıdır. Senin ve benim akrabalarımıdır. Kime vuracaksın? Onlar kime vuracak? Düşün, idrak et. Ahmed'i Mehmed'e Hasan'ı Hüseyine mi kırdıracaksın?** [65]

Bu görüşmeden bir süre sonra Bediüzzaman cuma namazı için Erek dağından inmiş ve Nurşin Camii'nde namaz kıldıktan sonra, Kör Hüseyin Paşa, yanına aldığı birkaç aşiret reisi ile tekrar Bediüzzaman'a gelmişti.

Hiddetli ve ikna edici bir üslupla onlara katılamayacağını ifade eden Bediüzzaman, bu kez onları da vazgeçirmek adına, yaklaşımlarının ne din ne hukuk ve ne de akılla bağdaşmayacağını ifade eder. Ardından, ses tonunu yükselterek; Hüseyin Paşa'ya hitaben, "**Kan dökme, kan dökme, kan dökme!**" diyerek son mesajını vermiştir. Gerçekten de bu aşiretler Şeyh Said ile birlikte hareket etmeyerek isyana katılmamış ve felaketin daha da büyümesine engel olmuşlardır. [66]

SÜRGÜN HAYATI BAŞLIYOR

İsyan aşamasında böylesine yatıştırıcı rol oynamasına rağmen, Doğu'daki nüfuzlu aileleri Batı Anadolu'ya sürgüne gönderen hükümet, onu da inzivada bulunduğu Erek dağından alarak sürgüne gönderdi. Bir iki sene sonra, kendisi ile birlikte sürgüne gönderilenler serbest bırakılıp memleketlerine dönmelerine rağmen, Said Nursi 1960'ta vefatına kadar serbest bırakılmayarak, sürgün, hapisane, esaret, tarassut hayatı yaşadı.

1926 yılının şiddetli bir kış mevsimine rastlayan ramazan ayında, kızaklara bindirilerek, Trabzon'a, oradan deniz yolu ile İstanbul'a götürülen Said Nursi burada yirmi gün kadar sürecek bir sorgulanmaya tabi tutuldu. [67]

Bu arada Anadolu'daki Şeyh Said isyanını soruşturan özel mahkeme de tahkikatını bitirmiş, suçlular hakkındaki kararını vermiş ve Bediüzzaman Said Nursi'nin, Şeyh Said isyanı ile hiçbir ilgisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Buna rağmen Ankara'dan gelen bir emir üzerine Bediüzzaman'ın Burdur'da zorunlu ikamete tabi tutulması emrediliyordu.

Bunun üzerine İstanbul'dan İzmir'e, oradan Antalya'ya ve nihayet oradan da kara yolu ile 1926 yılının Mayıs ayında Burdur'a getirildi.[68]

"Ben ehli dünyanın değil, kaderin mahkumuyum, Mekke'de de olsam Türkiye'ye gelirim, zira burası daha çok hizmete muhtaçtır..."

diyen Said Nursi, Burdur'da bir eve yerleştikten sonra, en yakın camiye giderek halka iman dersleri vermeye başladı. Yaptığı dersleri Birinci Ders, İkinci Ders, Üçüncü Ders... gibi başlıklar altında düzenledikten sonra "**Nurun İlk Kapısı**" adı ile kitaplaştırarak bastırdı.

Bu sıralarda zamanın Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Burdur'a gelir. Vali, Bediüzzaman'ın gelenlerle dini sohbetlerde bulunduğunu ifade ederek, şikayette bulunur. Bediüzzaman'ın kıymetini ve geçmişini çok iyi bilen ve onunla yakından tanışan Fevzi Çakmak;

"Bediüzzaman'dan kimseye zarar gelmez, ona ilişmeyiniz, hürmet ediniz." der.[69]

Ancak evhamlı hükümet, Said Nursi'nin bu sohbetlerinden endişe ederek, sekiz ay sonra onu bu kez Isparta merkezine sürgün etti. 25 Ocak 1927'da Isparta'ya getirilen Nursi, burada da sohbetlerine devam etti ve her geçen gün etrafında insanlar toplanmaya ve çoğalmaya başladı.

BARLA HAYATI

Bu sohbetlerden de rahatsız olan Hükümet, Bediüzzaman'ı etkisiz kılmak adına kesin bir çözüm olması ümidi ile kuş uçmaz, kervan konmaz bir yer olarak bilinen Barla'da ikamet etmeye mecbur etti.

Eğirdir Gölü civarındaki bir derenin yamacında yer alan **Barla** köyüne ulaşım yalnızca kayıkla yapılıyordu. Gençleri ekonomik nedenlerle şehirlere göç eden Barla'nın nüfusu yaşlılardan oluşuyordu. Okuma yazma oranı son derece düşük olan bu köyde Bediüzzaman'ın etkili olması imkansız olacak ve zaten yaşlılardan oluşmuş

üç beş köylü ile bir şey yapamayacağı için de zamanla unutulup gidecekti.

"O yar ise, her yer yarar." diyen Bediüzzaman, bu sürgünlere ilahi kaderin görevlendirmesi olarak bakıyor ve kendisini, mevcut şartlar içinde ne yapabileceksen, onu yapmakla sorumlu görüyordu.

"Vazifeni yap, vazifeyi İlahiye'ye karışma." parolasını rehber edinen Bediüzzaman, yokluğun bağrında varlığın müjdesini veriyordu. Barla bir iman inkılabına hazırlanıyordu. Kim bilebilirdi ki, ıssız bir köyün; İslami uyanışın, imani şahlanışın, istikbale ümitle bakışın merkezi olacağını...

Bediüzzaman Barla'ya geldiğinde, ilk haftalarda, **Muhacir Hafız Ahmed**'in evinde kaldı. Ardından önünde büyük bir çınar ağacı olan köy odası, köylüler tarafından tamir edilerek kendisine tahsis edildi.

Burada ilk yazdığı eser "**Haşir Risalesi**" oldu. İlkbahar mevsimiyle birlikte Eğirdir Gölü'nün kenarında dolaşan Bediüzzaman,

"Allah'ın rahmet eserlerine bakmaz mısınız, ölümünden sonra onları tekrar nasıl diriltiyor..."(Rum, 30/50)

mealindeki ayetin diline dolandığını fark eder. Kış mevsimi ile birlikte kuruyan ve ölen bitkiler alemi, yeniden diriliyordu. Bu diriliş insanın da toprağa girdikten sonra tekrar dirilişinin habercisi değil miydi? Öyle ise yaz kardeşim, dedi Bediüzzaman. Şam'dan buraya hicret eden Şamlı Hafız Tefvik başladı yazmaya ve Onuncu Söz (Haşir Risalesi) çıktı ortaya.[\[70\]](#)

Henüz harf inkılabı olmadığı için bu kitabı eski talebelerinden Müküslü Hamza ve mahalli tüccarlardan Bekir Dikmen'in yardımıyla İstanbul'a ulaştıran Bediüzzaman, matbaada basımını temin ederek, başta milletvekilleri olmak üzere bazı devlet memurlarına dağıtılmasını istedi.

İşte tam bu sırada Mecliste, Eğitim komisyonunda cismani dirilişin inkarına dair tartışmalar baş göstermiş ve ders kitaplarına da bunun geçmesi gündeme getirilmişti. Bu inkarcı görüşün öncülüğünü ise, biyolojik materyalizmin ateşli savunucu olan Abdullah Cevdet yapıyordu.

Bediüzzaman'ın bu eserini gören milletvekilleri şaşkınlık içerisindeydiler. Bediüzzaman bu çalışmalardan nasıl haberdar olabilir ve kısa sürede, imkansızlıklar içinde bu eseri nasıl yazıp çoğaltarak buraya gönderebilirdi? Her ne kadar Kazım Karabekir Paşa'nın Bediüzzaman'ı bu gelişmelerden haberdar ettiği iddia edilse de, Bediüzzaman için gerçek mahiyetini şöyle anlatmaktadır:

"Kardeşim, Maarif şurasının böyle bir karar aldığından haberim yoktu. Onların kararına göre Cenab-ı Hak Haşir Risalesi'nin yazılmasını bana ihsan etmiş. Yoksa ben kendi arzum ve hevesimle yazmış değilim, ihtiyaca binaen yazıldı."[\[71\]](#)

Haşir Risalesi'ni diğer eserler takip etti. Sekiz buçuk senelik **Barla Hayatı süresinde Sözler** kitabı ile **Mektubat** kitabının tümü ve **Lem'alar** kitabının da Yirmi Altıncı Lem'a'ya kadarki eserler yazılmıştır.

1928' harf inkılabının yapılması ile birlikte, artık Osmanlıca eserleri matbaalarda basmak yasaklanmış ve Bediüzzaman'ın dine hizmetine büyük bir darbe indirilmişti. Kendisini mevcut şartlar içinde elinden geleni yapmakla yükümlü gören Bediüzzaman, olumsuzluklarla meşgul değildi. Zira o inanıyordu ki, Allah isterse ve razı olursa her şey kolaylaşırdı.

Nitekim, çok geçmeden, beklenen inayet yardıma koşmuş ve her bir köy ve kasaba adeta birer matbaa olmuştu. Sadece Sav köyünde bin tane kalem risaleleri elle yazarak çoğaltıyorlardı. Öyle ki, okuma yazması olmayanlar bile, asli nüshanın üzerine bir kağıt koyup, en altına da mum koyarak, görünen çizgilerin üzerini kalemle dolaşarak matbaa görevi yapıyorlardı. **Osman Yüksel Serdengeçti**'nin ifadesi ile, **"İman tekniğe meydan okudu."** Altı yüz bini aşkın sayfa risale elle çoğaltılarak Anadolu'nun her tarafına ulaştırılmaya, okunmaya ve okunanlar yaşanmaya çalışılıyordu.

Bediüzzaman sanki bir mağdur olarak sürülmemiş, atanmış bir kurucu rektör gibi, manevi bir üniversite kurmuş ve Anadolu'nun her tarafından binlerce gönüllü talebesi olmuştu.

Hesaplar tutmamıştı. Onu durdurmak, doğan bu güneşi fazla beklemeden boğmak gerekiyordu. Barla'yı o'na zindana çevirmek ve yaşanmaz hale getirmek için bir nahiye müdürü ve bir muallim atandı. Kendisine yapılan baskılar o dereceye vardı ki, Bediüzzaman 1934 yazında Isparta'daki talebelerinden Tenekeci Mehmed'e gönderdiği bir mektupta şunları yazıyordu:

"Kardeşim, ben burada muallim ve nahiye müdürünün ezasına tahammül edemez hale geldim. Beni çok rahatsız ediyorlar. Kirlere da çıkamaz oldum. Rutubetli odada kabirde yaşar gibi yaşıyorum."[\[72\]](#)

Talebesi bu mektubu alır almaz hemen **Vali Mehmet Fevzi Daldal'a**

götürdü. Gözden ırak bir yerde olmasındansa, gözetim altında tutulmasının daha doğru olacağını düşünen hükümet, bu mektubu da bahane ederek 25 Temmuz 1934 tarihinde onu Isparta merkezine getirtti.

Isparta'da hem evinin kapısında hem de evin etrafında sürekli polisler nöbet tutuyorlardı. Bediüzzaman'ın her adımı takip ediliyordu. Kimsenin yanına çıkmasına ve onunla görüşmesine izin verilmiyordu. Yalnızca, zaman zaman hizmetini görmek üzere, **Mehmet Gülırmak** adındaki bir talebesine izin veriliyordu.

Bu küçük fırsatı değerlendiren Bediüzzaman, bu talebesini "**Nur postacısı**" olarak istihdam etti. Elle çoğaltılan risalelerin tashih edilmek üzere Bediüzzaman'a getirilmesini ve yeni yazılan risalelerin de etrafa dağıtılmasını Mehmet Gülırmak yapıyordu.

Isparta'da kaldığı dokuz aylık zaman diliminde **İhtiyarlar Risalesi, İktisat Risalesi** ve **Hastalar Risalesi** adı ile bilinen üç tane uzun risale yazılmış ve etrafa dağıtılmıştı.

ESKİŞEHİR HAPİSHANESİ

Bediüzzaman'ı sürgünlerle, gözaltında tutmakla durdurmanın mümkün olmadığını anlayan nadanlar, bu kez onu imha etme yollarını denemeye koyuldular.

Bediüzzaman'ın bir cuma namazına giderken, binlerce insanın sokaklara dökülerek onu görmek istemesi bahane edilerek civar illerden de topladıkları yüz yirmi talebesi ile birlikte **Mayıs 1935**'te tutuklanıp **Eskişehir Hapishanesi**'ne kondu.

Bu arada Ankara'da da büyük bir hareketlilik oldu. İçişler Bakanı Şükrü Kaya, Ankara'dan Emniyet Genel Müdürü ve Jandarma Genel Komutanı ve yüz yirmi askerle, yirmi polisi de yanın alarak Isparta'ya geldi.

Aslında verilen gizli bir emir gereği, kamyonlara bindirilerek Eskişehir'e götürülen Bediüzzaman ve talebelerinin, tenha bir yerde indirilip öldürülmesi gerekiyordu. Ancak bu işle görevli **Binbaşı Ruhi Bey** bu emri yerine getirmedi. Bu imha emrini yerine getirmeyen Binbaşı Ruhi Bey emre itaatsizlikten ordudan atıldı.[\[73\]](#)

Hapishane şartları çok ağırdı. Bediüzzaman hücre hapsindeydi. Talebeleri bir koğuşa toplatılmıştı. Bunca insanın olduğu bir koğuştaki tuvalete gitme izni yoktu. Kaç gün sonra, kapının yanından bir delik açılır ve oradan uzatılan bir boru ile tuvalet ihtiyaçları karşılanmaları istenir. Geceleri uyumak imkansızdı. Pislik, tahtakurusu ve hamam böcekleri dolu olan bu koğuştaki kalanlar ne de olsa idam edileceklerdi. Bu nedenle on iki gün boyunca yiyecek bir şeyler de verilmedi.

Ama gelin görün ki, Bediüzzaman bu şartlarda eser telif ediyordu. On bir ay kaldığı bu hapishanede, beş tane eser kaleme aldı. Bunlar; Yirmi Sekizinci, Yirmi Dokuzuncu, Otuzuncu Lem'alar ile Birinci ve İkinci Şualardır.

Hapishaneleri "**Medrese-i Yusufiye**" olarak isimlendiren ve birer ıslah yeri olarak telakki eden Bediüzzaman ve talebeleri, diğer mahpuslarla iletişime geçerek bir süre sonra Eskişehir Hapishanesi'ni bir eğitim ve ıslah yuvasına çevirdiler. Nice azılı katiller buradan, ıslah olmuş birer vatansever olarak çıktılar.

Tutuklu olarak mahkemeleri devam ediyordu. Ankara'nın şiddetli ve tehditli baskısı altında olan Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi heyeti on bir ay sonra, son kez Bediüzzaman ve talebelerini muhakeme ederek, Bediüzzaman'a on bir ay hapis cezası ile Kastamonu'da mecburi ikamet ve on beş talebesine de altışar ay hapis cezası verildi.

KASTAMONU HAYATI

Bediüzzaman zaten on bir ay tutuklu kaldığı için talebeleri ile birlikte **1936 Mart**'ında tahliye edilerek, Kastamonu'ya gönderildi.

Yedi buçuk yıl sürecek olan Kastamonu'daki mecburi ikamet hayatına elli dokuz yaşındayken başlayan Bediüzzaman'ın ilk üç ayı polis karakolunda misafir olarak geçti.

Ardından karakolun hemen karşısında bir eve taşındı. Evin içini karakoldan takip edebilmek için karakola bakan pencerelerine perde çekilmesi yasaklanmıştı. Güya serbest bırakılmıştı, ama tam bir esaret hayatı yaşatılıyordu. Kendisini ziyarete gelenleri hemen alıp karakola götürülüyor ve işkencelerden geçiriliyordu.

"İlahi kader şimdi de burada hizmet etmemi istiyor." diyen Bediüzzaman, bir an boş durmadı. Bir vesile ile tanıştığı **Çaycı Emin**'e yorganını sattı ve tekrar ondan kiralamak üzere geri aldı. Çaycı Emin her gün gelip kirasını alacaktı. Nitekim de öyle oldu. Her gün eve kira almaya gelen Çaycı Emin, artık Bediüzzaman'la talebeleri arasındaki iletişimi sağlayan **"Nur postacısı"** olmuştu.[\[74\]](#)

"Bediüzzaman'ın hakkında ancak bu adam gelebilir." denilerek, Kastamonu'ya **Avni Doğan** vali olarak tayin edilmişti. Dört yıl boyunca burada valilik yapan Avni Doğan, Bediüzzaman ve talebelerine zulüm adına elinden gelen her şeyi yaptı.

Hapishane günlerini aratan bu şartlarda, Bediüzzaman kendi görevini yapmakla meşguldü. Yeni eserler yazılmaya ve çoğaltılmaya devam etti. Risaleler içinde ayrıcalıklı bir yeri olan başta **"Ayetü'l- Kübra Risalesi"** olmak üzere **Üçüncü Şua**'dan **Dokuzuncu Şua**'ya kadarki risaleler burada yazıldı ve etrafa yayılarak okundu, çoğaltıldı.

Bu arada, Bediüzzaman için sürpriz sayılabilecek bir olay yaşandı: Asiye Hanım adında bir kadın, **Mevlana Halid Hazretlerine** ait bir cübbeyi getirip Bediüzzaman'a teslim etti.

"Yüz senelik mesafeden **Mevlana Halid** tarafından kendisine giydirildiğini" ifade

eden Bediüzzaman, on dört yaşında iken kendisine icazet almanın işareti olarak giydirilen cübbeyi, yaşı küçük olduğu için giymemişti, bu gelen cübbeyi onun yerine kabul etti.[75]

Ölünceye kadar yirmi üç kez zehirlenen Bediüzzaman, Kastamonu'da da, ya gizlice evine girip yemeğine zehir katmak ya da manavdan aldığı meyvelere zehir şırınga etmek sureti ile büyük acılara maruz bırakıldı.

DENİZLİ HAPİSHANESİ

Tarih 1943'leri gösterdiğinde, Bediüzzaman'ı rejimleri için tehlikeli görenlerin emir ve tahrikleri ile Ramazan ayının başında evi basıldı, inceden inceye evin her yeri arandıktan sonra, bir mücrim gibi alınıp karakola götürüldü. Bir aya yakın karakolda tutulan Bediüzzaman, Kadir Gecesi'ne isabet eden **27 Eylül 1943** de, buradan alınıp, üç yüz kilometre mesafedeki Anakara'ya, oradan da Isparta'ya götürüldü. Burada da bir ay nezarete tutulduktan sonra Denizli'ye götürülerek, civar illerden tutuklanarak getirilen talebelerinin olduğu **Denizli Hapsine** kondu. Yetmiş yaşındaki bir insan için bu yolculuklar bile tek başına çileydi, azaptı.

Bu yolculuklar sırasında siyasi tarihimize bir kara leke olarak geçecek acı bir hadise yaşanır. Ankara'ya getirilen Bediüzzaman'ı teamüllere aykırı olarak makamına getiren **Vali Nevzat Tandoğan**, başındaki sarığı zorla çıkartıp yerine, elindeki şapkayı koymak ister; ancak Bediüzzaman'ın sert direnişi ile karşılaşır.

Bediüzzaman, on yedi yıllık Anakara Valisi Tandoğan'ın bu çirkin fiili müdahalesine karşılık, eliyle boynunu göstererek yüksek bir ses tonuyla: "**Nevzaaaat, bu sarık ancak bu başla çıkar.**" diyerek cevap verir ve odadan çıkar. Akşam üzeri istasyona götürülerek trenle Isparta'ya sevk edilir.[76]

Risale-i Nurlarla ilgili davaların Denizli'deki davayla birleştirilmesi kararının alınması üzerine Bediüzzaman ile birlikte Isparta, Kastamonu'daki Nur Talebeleri **25 Ekim 1943'te Denizli'ye** sevk edildi. İşin aslı ise, mahkemenin Denizli'de olmasını, zamanın Adalet Bakanı istemişti.

Denizli Hapishanesi'nin şartları Eskişehir Hapishanesi'ni aratmıştı. Bediüzzaman'ın talebelerine gönderdiği bir mektupta kullandığı şu cümle her şey anlatmaktadır:

"Eskişehir'de bana bir ayda çektirdiklerini burada bir günde çektiriyorlar."[77]

Bediüzzaman, içine bir yatağın ancak sığabileceği kadar dar, rütûbetli, havasız ve ışısız bir hücreye konmuştu. Talebeleri ise, idamlık mahkumlarla aynı koğuşa konarak onlar tarafından öldürülmeleri amaçlanmıştı. Ancak idamlıkların reisi

olan **Süleyman Hünkar** başta olmak üzere, kısa sürede bütün mahpuslar birer birer ıslah olmuş ve adeta Nur talebelerine ve Bediüzzaman'a hizmetkar olmuşlardır. Hatta idam edilmek üzere sırası gelenler abdest alıp, iki rekat namaz kılarak sehpa çıkışlarıdır.

Dört kişinin katili olan Mehmet isimindeki bir şahıs, kısa surede Kur'an'ı okumayı öğrendi, son yirmi iki sureyi ezberledi ve mahpuslara imamlik yapmaya başladı.[78]

Hapishane bir ıslahhaneye dönmüştü. Bediüzzaman, mum ışığında eser telif etmeye devam ediyordu. Eline geçen kağıt parçalarına yazdıklarını kibrit kutularına koyuyor ve koridora atıyordu. Kibrit kutusunu alan mahpuslar, koşarak koğuştaki arkadaşlarına ulaştırıyor ve kısa sürede yazılarak çoğaltılıyordu. Yazılanlar, bir şekilde dışarıya ulaştırılıyor ve diğer şehirlerdeki Nur talebeleri de bunları alıp okuyor, çoğaltıyor ve dağıtıyorlardı. On bir meseleden oluşan **Meyve Risalesi**'nin dokuz meselesi **ile On İkinci** ve **On Üçüncü Şualar** burada yazıldı.

Bu arada Bediüzzaman ile birlikte şiddetli zehirlenen talebesi Hafız Ali hapishanede, diğer talebesi emekli Binbaşı Asım ise muhkeme esnasında hayatını kaybederek şehit olmuşlardır. Bediüzzaman ise bir kere daha ölümden dönmüştür.

Said Nursi ve talebelerine isnat edilen suçlar Eskişehir Mahkemesi'nde yöneltilen suçlamaların aynısıydı. Tarikat kurmak, siyasi bir cemiyet oluşturmak, inkıplara muhalefet etmek, dini duyguları istismar etmek iddiasında olan Denizli Cumhuriyet Savcısı, Risale-i Nurları tetkik etmesi ve mahkemeye bir rapor sunması için bilirkişi heyeti görevlendirdi.

Savcının belirlediği iki lise öğretmeninden oluşan bu heyetin ilmi yeterliliği ve vukufiyeti ciddi olarak tartışılırken, birkaç gün içinde savcının istediği istikamette bir rapor hazırlayarak mahkemeye sundular ve dava ağır ceza mahkemesine intikal etti.

Utanç verici ve kasıtlı yanırlarla dolu olan heyetin raporunu delillerle çürüten Bediüzzaman, bu duruma şiddetle itiraz etti ve ehil olan âlimlerden bir heyet tarafından incelenmesini istedi. Bediüzzaman'ın itirazını kabul eden mahkeme heyeti, davayı Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderdi ve Hakim Emin Büke'nin nezaretindeki üç âlimden oluşan bilirkişi heyeti bütün Risaleleri incelemeye başladı.

Uzun süren bu inceleme neticesinde hazırlanan raporda; Risalelerin yüzde doksanının iman hakikatlerinin ilmi izahı olduğu, ne ilim yolundan ne de din esaslarından hiç ayrılmadığı, Bediüzzaman'ın siyasi bir faaliyeti ve hedefi olmadığı, eserlerinin bir Kur'an tefsiri olduğu ifade ediliyordu.

Nihayetinde bu raporu da dikkate alan mahkeme heyeti, Bediüzzaman ve talebelerinin de müdafaalarını dinledikten sonra, 16 Haziran 1944'te oy birliği ile tüm mahkumların beraatına ve hemen salıverilmelerine hükmetti. Buna rağmen savcı, mahkumları beraat etmeyerek cezalandırılmaları için diretti ve davayı

Ankara'daki temyiz mahkemesine gönderdi. Temyiz mahkemesi, 30 Aralık 1944'te bu başvuruyu reddederek Denizli Mahkemesi'nin beraat kararını onayladı.

EMİRDAĞ HAYATI

Talebeleri ile birlikte tahliye edilen Nursi, Denizli halkının büyük ilgisi ile karşılaştılar. Şehir Palas oteline yerleşen Nursi, burada bir buçuk ay kaldıktan sonra Afyon ilinin Emirdağ ilçesine mecburi ikamet etmek üzere ayrıldı. Mahkemenin beraat kararı verdiği Nursi için bu kez hükümet devreye girip hükmünü bu şekilde veriyordu.

Bediüzzaman'ın hayatı, mahkemenin hapis kararı ile hükümetin sürgün kararı arasında geçiyordu.1925'ten, 1960 yılı vefat tarihine kadar hayatı hep böyle geçecekti.

Emirdağ'a getirilen Bediüzzaman, polis karakolu ile hükümet binasının karşısında yer alan bir eve yerleştirildi. Camiye gitmesine izin verilmediği gibi, kimseyle görüşmemesi için de kapısında ve penceresinin önünde sürekli polis bekletiliyordu. Bediüzzaman, talebelerine gönderdiği mektuplarda kendisine yapılanların "**Denizli hapsini arattığını**" ifade ediyordu. Emirdağ'ın eşrafından olan Çalışkanlar ailesi Bediüzzaman'a sahip çıkmış ve kaldığı evin altındaki dükkandan bir delik açarak Bediüzzaman'ın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır.

Bediüzzaman'ı bir türlü mağlup edemeyen gizli şer odakları, onu Emirdağ'ında üç kez zehirleyerek ağır ıstıraplar çektirdiler. İnaneti ilahiye ile ölümden dönen Bediüzzaman, risalelerin telifine kaldığı yerden devam ediyordu.

Bu sıralarda güzel gelişmeler de yaşandı. Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, 30 Aralık 1944 tarihinde verdiği kararla, savcı tarafından temyiz edilen Denizli Ağır Ceza Mahkemesi'nin beraat kararını onayladı.

Bir diğer gelişme ise, Risalelerin artık teksir makinesi ile çoğaltılmasıydı.1946 yılında bir ithalatçı firma tarafından Türkiye'ye getirilen ilk teksir makinelerinden üç tanesini Nur talebeleri almış, Isparta ve İnebolu'da Risaleler teksir makinesi ile seri bir şekilde çoğaltılmaya başlanmıştı.

Bu arada, sınırlı da olsa hacca gitmeye müsaade edilmesi ve hacıların bazı risaleleri yanlarında hacca götürmeleri, bu eserlerin İslam dünyası ile buluşmasına; Hristiyan misyonerlere verilen **Asayî Musa** ve **Gençlik Rehberi**'nin de Amerika'ya götürülmesi ise bu eserlerin batı dünyası tarafından tanınmasına bir vesile olmuştu.

AFYON HAPİSHANESİ

Risalelerin hızlı bir şekilde çoğaltılarak yayılması, gizli mihrakların tekrar harekete geçmesine, Bediüzzaman ve talebelerini tamamen ortadan kaldırmak adına bir çok komplolar hazırlandı ve sırası ile bunlar devreye sokuldu.

1948 yılına gelindiğinde, her zaman yaptıkları gibi devlet yetkililerini yalan yanlış bilgilerle tahrik edip, Bediüzzaman ve talebelerinin üzerine daha sert bir şekilde saldırmaya başladılar. Önce zamanın cumhurbaşkanı Afyon'a gelip, incelemeler yaptı ve ardından Bediüzzaman'a dönük baskılar şiddetlenmeye başladı. Hemen ardından İçişleri Bakanı, Afyon Valisi ile Emniyet Müdürü'nü gece vakti Bediüzzaman'ın evini basmak için Emirdağ'ına gönderdi. Ancak savcı bu gece baskınını uygun görmediği için sabah vakti evinin kapısını kırarak içeri girdiler, ama Kur'an ve bazı Risalelerden başka bir şey bulamadılar.[79]

Bu arada civar illerdeki bütün Nur talebelerinin evleri didik didik arandı ve bazıları göz altına alındı. Bir taraftan Vali ile Emniyet Müdürü sürekli Emirdağ'a gelip giderken, beş tane uçak da Emirdağ üzerinde uçuşlar yaparak, halka ve Nur talebelerine göz dağı veriyorlardı.

Komplonun bir parçası olarak, üç tane sivil kıyafetli polis Emirdağ'ına gönderildi. Bunlardan Salih isimli polis, bir kağıdın üzerine; **"Said Nursi, talebelerine bakkaldan içki aldirtti."** diye bir not yazdırdı ve oradaki bazı vatandaşlara imzalatmaya çalıştı. Fakat hiç kimse buna ihtimal vermediği için imzalatamadı.[80]

Bu defa Bediüzzaman'ı karakola götürüp beş altı saat boyunca ayakta bekletmek sureti ile olur olmaz sorular sorarak, gidiş gelişlerde ise halkın önünde sarığını kafasından, çekiştirip çıkartmaya çalışarak tahrik etmek istediler.

Bu komployu fark eden Bediüzzaman, inanılmaz bir sabır gösteriyor ve talebelerine de gönderdiği mektuplarda, oyuna gelmemeleri için uyarıyor ve şöyle diyordu:

"Bu milletin asayişine, hususan masum çocukların, biçarelerin, ihtiyarların, hastaların ve fakirlerin dünyevi istirahatlarına ve uhrevi saadetlerine binler hayatımı, haysiyet ve şerefimi feda etmeye hazırım."[81]

Bu yıldırma ve tahrik etme çabaları bir bir boşa çıkıyordu. Ancak, komploların hiçbiri tutmayınca, yine hapis yolu görünmeye başladı. **23 Ocak 1948**'de başta Bediüzzaman olmak üzere, civar illerde bulunan çok sayıda talebeleri ile birlikte tutuklanarak **Afyon Cezaevine** kondular.

Böylece, daha önceki üç mahkemenin beraat kararları hiçe sayılarak, aynı iddialarla tekrar dava açılmış, Eskişehir ve Denizli hapishanelerinin şartlarını mumla aratacak Afyon Mahkemesi süreci başlamıştı.

Bu kez, kesin sonuç alınmak üzere hiç olmazsa Bediüzzaman'ın işi bitirilmeliydi. Hapishanenin en üstü katındaki, yetmiş kişi kapasiteli ve çoğu kırık olan yirmi dört pencereci bir koğuşa Bediüzzaman tek başına kondu. Eksi yirmilere kadar düşen

dondurucu kış soğuşunda, kendisine soba dahi verilmeyen yetmiş yaşının üzerindeki bu ihtiyar, açlıktan bitkin bir hale düşürölerek kendisine üç kez zehir verildi.

İşin en ilginç tarafı ise, hemen karşıdaki koğuşta hem sıcak su akıyor ve hem de dökme soba yanıyordu. Orada ise komünist ve idamlık mahpuslar vardı.

Daha önceleri olduğu gibi, her seferinde Allah'ın inayeti ile ölümden geri dönen Bediüzzaman, bu tahammülsüz ıstıraplara, çilelere sabrediyor ve talebelerine de bir şekilde ulaştırdığı teselli mektupları ile onları da sabretmeye davet ediyordu.

Kısa süre içinde Afyon Hapishanesi diğer hapishaneler gibi bir mektebe ve ıslahhaneye dönüşmüş ve Bediüzzaman da **On Beşinci Şua** olan El Hücettüzzehra risalesini telif etmeye başlamıştı. Nice azılı katiller ve nice ırz ve vatan düşmanları ıslah olmaya başlamış ve hâlim selim birer vatandaş haline gelmişlerdi. Tahliye süresi dolanlar, "**Nur talebelerinin yanında huzurluyuz**" diyerek çıkmak istemiyor ve gardiyanlar tarafından zorla çıkartılıyorlardı.

Devam eden mahkeme, nihayet 6 Aralık 1948'de kararını verdi. Bediüzzaman'a yirmi ay, bir çok talebesine de altı ve on sekiz ay aralığında değişen hapis cezasına hükmetti. Karar hemen temyiz edildi ve Yargıtay altı ay sonra, 4 Haziran 1949 Afyon Mahkemesinin kararını bozdu.

Bu karar üzerine Bediüzzaman ve talebelerinin derhal serbest bırakılması gerekirken, Afyon Mahkemesi ve özellikle gaddar savcısı, oyalama süreci başlatarak Bediüzzaman'ın yirmi ay hapiste kalması tamamlandıktan sonra serbest bırakıldı.

Afyon Mahkemesi buna rağmen devam etti ve Risale-i Nur nüshalarının toplattırılması kararı aldı. Bu karar yine temyiz edildi ve temyiz mahkemesi yine kararı bozdu. Ama savcı inadından vazgeçmiyordu. Süreç devam etti ve nihayet Temyiz Mahkemesi, Diyanet İşler Başkanlığı'ndan, Risaleleri incelemek üzere bir heyet oluşturmasına karar verdi. Risaleleri inceleyen heyetin raporu üzerine Afyon Mahkemesi mecbur kalarak Risalelerin beraatına ve toplattırılan nüshaların da geri verilmesine karar verdi. İnatçı savcı nihayet mağlubiyeti kabul etmişti.[\[82\]](#)

İKİNCİ KEZ EMİRDAĞ'INDA

Bediüzzaman serbest bırakıldı, ama sürecin nasıl işleyeceği belliydi. Yine Ankara'dan gelen emir üzerine Afyon'da polis gözetiminde mecburi ikamete tabi tutuldu. Yetmiş iki gün burada tutulan Bediüzzaman 2 Aralık 1949'da hapis öncesi ikamet ettiği Emirdağ'a geçti.

Bu arada siyasi arenada da sıcak gelişmeler yaşanıyor. Kurulduktan hemen sonra halkın büyük teveccühünü kazanan Demokrat Parti 1950'de halkın yüzde elliden fazla oyunu alarak iktidara geldi. Bediüzzaman Demokrat Parti'nin ilk üç senesinde Emirdağ'ında ikamet etmeye devam etti.

Demokrat Parti'nin gelmesi ile kısmi bir rahatlama olmuştu. Ama kısa süre sonra, tekrar Cumhuriyet Halk Partisi'nin saldırıları, karalama kampanyaları, Demokrat Parti'yi Bediüzzaman ve talebelerinin üzerine tahrik etme gayretleri hep devam etti.

İSTANBUL MAHKEMESİ

Bu arada mahkemeler açılmaya devam ediyordu. 1952'de İstanbul'da, **Gençlik Rehberi** adlı kitap hakkında bir dava açıldı ve Bediüzzaman İstanbul'a gelerek mahkemede hazır bulundu. Sirkeci'deki Akşehir Palas Oteli'ne yerleşen Bediüzzaman 22 Ocak 1952 tarihinde, bugün Büyük Postane olarak bilinen o zamanki mahkeme binasında duruşmaya katıldı.

Seksen yaşına yaklaşmış bu zatın mahkemesi halkın büyük ilgisini kazanmış, gerek mahkeme binasının dışında ve gerekse duruşma salonu ile koridorlarda büyük izdiham olmuştu. Mahkeme çıkışı, izleyenlerin alkışları arasında ikinci namazını kılmak üzere Sultan Ahmed Camii'ne gitti. İki kez ertelenen mahkeme nihayet 5 Mart 1952'de yapılan son duruşmada, dava konusu kitabın 1943'teki Denizli Mahkemesi'nde beraat kararı **aldığı ve bu kararın Yargıtayca onaylandığı dikkate alınarak** "meni muhakeme kararı" verilip dava kapatıldı.[\[83\]](#)

Mahkemenin bitmesi ile birlikte Emirdağ'ına dönen Bediüzzaman, **1953** ilk baharında tekrar İstanbul'a gitmek durumunda kaldı. Çünkü **Samsun Ağır Ceza Mahkemesi**'nde hakkında açılan davaya bizzat katılması ısrarla istenmiş ve Bediüzzaman da ancak İstanbul'a kadar gelebilmişti. Burada, ne havada ne karada ve ne de denizde seyahat edemeyeceğine dair rapor aldığı için, müdafaasını İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde yaptı.

İstanbul'a bu ikinci gelişinde, önce Beyazıt'taki Marmara Palas Oteli'nde bir süre kaldı. Ardından Fatih'te bir ahşap eve yerleşti. Mahkeme devam ederken, Bediüzzaman bir yandan Risalelerin neşri ile meşgul oluyor, diğer yandan da İstanbul'da bazı ziyaretlerde bulunuyordu.

O yıl İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü idi. Bediüzzaman bu kapsamda düzenlenen törende hazır bulundu. Zamanında Bediüzzaman ile birlikte Yeşilay Cemiyeti'ni kuran Fahrettin Kerim Gökay İstanbul Valisi olarak törende bulunuyordu. Bediüzzaman'ın orada olduğunu duyunca, şeref türbininde hemen yanında ona yer verdi ve Bediüzzaman buradan kutlamaları izledi.[\[84\]](#) Bu arada Fener Rum Patrikhanesi'ni de ziyaret ederek Patrik Athenagoras ile görüştü. Fener Rum Patriği'ne, "**Hazreti İsa'nın bozulmamış olan gerçek dinini kabul edip, Hazreti Muhammed (sas)'in peygamberliğini ve Kur'an'ın da Allah'ın kelamı olduğunu kabul etmeleri halinde kurtuluş ehli olacaklarını**" söyledi."[\[85\]](#)

ISPARTA HAYATI

Üç ay kadar İstanbul'da kalan Bediüzzaman tekrar Emirdağ'ına geldi ise de 23 Ağustos 1953'te Isparta'ya yerleşmek üzere oradan da ayrıldı.

Gizli komitelerin tahrikleri devam ediyordu. Bediüzzaman ve Nur talebeleri üzerinden Demokrat Partiye yüklenen muhalefetin saldırılarına karşı, Adnan Menderes'e yazdığı mektuplarla onu uyarıyor ve bazı tavsiyelerde bulunan Bediüzzaman, talebelerinin de Demokrat Parti'ye yardımcı olmalarını istiyordu. Ehvenişer olarak gördüğü Demokrat Parti'nin varlığı Müslümanlar için bir fırsattı. Nitekim bu süreçte Risaleleri, bir derece serbest bir ortamda basılıp çoğaltılıyordu.

Böylece Bediüzzaman, kendisine yapılan bütün haksızlıklara rağmen, hukukî bir zeminde kalarak verdiği hukuk savaşıdan, kelimenin tam anlamıyla zaferle çıkmıştı.

Uzun süre devam eden ve sürekli kamuoyunun gündeminde yer alan Bediüzzaman'ın mahkemeleri, Risale-i Nur'un ilânı hükmüne geçmiş, Anadolu insanı aradığını nerede bulacağını bu sayede öğrenmişti. Artık, gençlerin ve mekteplilerin iman hakikatlerinden hakkıyla istifade edebilmesi için yeni yazıyla (Latin harfleriyle) yazılan Risaleler matbaalarda sürekli basılıyor, yurdun her yanına dağıtılıyor ve her geçen gün imanını onunla kurtaranlara yenileri ekleniyordu.

Bu arada "**Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı**" isimli otobiyografik çalışma, talebeleri tarafından kaleme alınmış ve bizzat kendisi tarafından kontrol edildikten sonra, gerekli düzeltmeler yapılarak Risale-i Nur Külliyyatı'na dâhil edilmişti.

Bediüzzaman, bundan sonraki hayatını daha önce sürgün ve mahpus olarak gittiği yerlerdeki dostlarını ziyaretle geçirecekti. Merkez Isparta olmak üzere, sık sık kısa seyahatlerle Afyon, Emirdağ, Eskişehir, Eğirdir ve Barla'ya gidiyordu. Eski mekânlarını ziyaret ediyor, dostlarıyla görüşüyor, talebelerine "dersler" yapıyordu.

2 Aralık 1959'da Ankara'ya yaptığı ziyaret, artık Bediüzzaman'ın veda seyahatlerinin başladığını gösteriyordu.

Ankara'da bir gece kalarak dost ve talebeleriyle görüştüktan sonra, 3 Aralık 1959 günü Ankara'dan Emirdağ'a, oradan da Isparta'ya gitti. On beş gün sonra tekrar Emirdağ'a döndü. Konya'daki talebelerinin daveti üzerine 19 Aralık 1959'da Emirdağ'dan ayrılarak Konya'ya gitti. Burada talebeleriyle görüştü ve Mevlâna'nın türbesini ziyaret etti. Aynı gün Isparta'ya gitmek üzere Konya'dan ayrıldı.

Ankara'daki talebeleri yine ısrarla kendisini davet etmekteydiler. Bu ısrarlar üzerine **31 Aralık 1959 günü Ankara'ya geldi**. Ancak bu defaki gelişi, basında tartışmalara yol açtı. Demokrat Partili milletvekillerinin kendisini davet ettiği yönünde asılsız haberler yayınlandı. Said Nursî, bir gece Beyrut Palas Oteli'nde kaldı, ertesi gün İstanbul'a hareket etti. İstanbul'da Divan Yolundaki Piyer Loti Oteli'nde bir gece kalarak talebeleriyle görüşüp vedalaştı ve 3 Ocak 1960 gününün akşamında, Ankara'ya dönmek üzere İstanbul'dan ayrıldı.

Daha önceki Ankara seyahatlerinde olduğu gibi bu defa da Beyrut Palas Oteli'nde kaldı. Ertesi gün talebeleriyle görüştü. Ve son dersini yaptı. "**Vasiyetnamem**

hükmündedir." dediği son dersinde Bediüzzaman, kendi hayatından, sahabelerden ve Resulullah (a.s.m.)'in hayatından örnekler vererek talebelerine istikametten ayrılmamalarını, müspet hareket etmelerini, iman hizmetine ihlâsla devam ederek asayışı muhafaza etmelerini öğütlüyordu.

6 Ocak 1960 günü saat 10:30 sularında Konya'ya gitmek üzere hareket etti. Konya'ya vardığında beklenmedik bir manzarayla karşılaştı. Konya'nın bütün giriş çıkışları tutulmuş, her yerde güvenlik tedbirleri alınmıştı. Bediüzzaman'ın arabasını gören polisler derhal etrafını kuşattılar ve takip etmeye başladılar. Kardeşi Abdülmecid'i ziyaret eden Bediüzzaman, Mevlâna'nın türbesini de ziyaret ederek Emirdağ'a gitmek üzere Konya'dan ayrıldı.

Emirdağ'da dört gün kaldıktan sonra 11 Ocak'ta tekrar Ankara'ya gitmek için yola çıktı. Ancak bu kez Said Nursî'nin şehir merkezine girişi polis tarafından engellendi. Yaklaşık otuz yıl boyunca sürgünler ve mahkemeler yoluyla baskı altında tutulan, her hareketi çok yakından izlenen, fakat mahkemelerin suçsuz bularak serbest bıraktığı Bediüzzaman'ın seyahatleri, bazı çevreleri evhamlandırıyordu.

Ankara'ya girmesi engellenen Said Nursî, Emirdağ'a geri döndü. Buradaki bir haftalık ikametinden sonra 20 Ocak günü Isparta'ya gitti ve burada bir buçuk ay kaldı.

SON YOLCULUK URFA'YA

Ramazan ayı geldiğinde Bediüzzaman ağır hastaydı. Takvimler 19 Mart 1960 tarihini gösteriyordu. Said Nursî yanındaki talebelerine Urfa'ya gitmek istediğini söyledi. Arabası hazırlandı ve seksen iki yaşındaki Bediüzzaman, ağır hasta hâliyle arabanın arka koltuğunda yola çıktı. 20 Mart'ta yağmurlu bir havada yaşanan bu yolculuk, onun son yolculuğuydu.

21 Mart günü Urfa'ya ulaştığında talebeleri kendisine Halilürrahman Dergâhını göstermek istediler. Ama o yürüyemeyecek kadar rahatsızdı. Onu şehrin en iyi oteli olan İpek Palas Oteli'ne yerleştirdiler. Bu arada otele gelen polisler, derhal Isparta'ya dönmesi emrini tebliğ ettiler. Bunu duyan halk otelin önüne toplandı. Polis ısrarla Bediüzzaman ve yanındaki talebelerinin Urfa'dan ayrılmasını istiyordu. Bu baskı sürerken **Bediüzzaman 23 Mart 1960 günü 27 numaralı odada, sabaha karşı vefat etti.**

Hayatı boyunca dayanılması güç acılara ve baskılara maruz kalmasına rağmen, hayat tarzıyla bir destan yazan Bediüzzaman, arkasında miras olarak altı bin sayfalık Risale-i Nur Külliyyatı ile milyonlarca Nur talebesini bırakmıştı.

Büyük bir cemaatle kılınan cenaze namazından sonra Bediüzzaman'ın naaşı Halilürrahman Dergâhı'nda kendisine ayrılan yere defnedildi. Bediüzzaman'ın ahiret yolculuğunu duyan dostları ve talebeleri yurdun dört bir tarafından gelerek ziyaret ediyor, dualar ediyor, hatimler indiriyor, gıyabî cenaze namazı kılıyorlardı. Artık Urfa'da kalabalıklar hiç eksik olmuyordu.

Bediüzzaman'ın vefatından, yaklaşık iki ay sonra 27 Mayıs 1960'da bir askerî darbe oldu. Türkiye'de Demokrat Parti iktidarı boyunca yaşanan ekonomik ve dinî gelişmelerden rahatsız olan çevreler adına, askerler iktidara el koydu. Cuntadan oluşan Millî Birlik Komitesi hükümeti, ilk iş olarak geniş çaplı tutuklamalar başlatarak Demokrat Parti'nin ileri gelenlerini Yassıada Hapishanesi'nde topladılar.

Millî Birlik Komitesi hükümeti Bediüzzaman'ın kabrinin nakledilmesine karar verdi. Kanunî prosedürü ihmal etmeyen ihtilâl komitesi, Bediüzzaman'ın Konya'da yaşayan kardeşi Abdülmecid Nursî'den tehdit ile bir nakil dilekçesi alarak, **12 Temmuz 1960 gecesi Urfa'daki mezarını kırdırarak açtırdı.** Bediüzzaman'ın naaşını, askerî bir uçağa koyarak Afyon askerî havaalanına indirtti. Kara yolu ile yapılan uzun bir yolculuktan sonra, yerini Abdülmecid Nursî'nin de bilmediği bir mezara defnettirdi. Hayatta iken onun varlığını istemeyenler, vefatından sonra da onu rahat bırakmamışlardı.

DİPNOTLAR:

- [1] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s.959
- [2] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s 28
- [3] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.41
- [4] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.46
- [5] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s.1088
- [6] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.47
- [7] Ramazan Balcı, Yeni Tarihçe-i Hayat, s. 75
- [8] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.49
- [9] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s.67
- [10] Bediüzzaman, Mektubat, Söz Basım, s.518
- [11] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, 69
- [12] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.59
- [13] Abdülmecit, Hatıra defteri, 4, Badıllı, Nursinin içinde, 1: 171.
- [14] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s.60
- [15] a.g.e., s.70

-
- [16] Yeni Tarihçe-i Hayat, Ramazan Balcı, s. 91
- [17] Eşref Edip, "İslam Düşmanlarının Tertiplerini Ortaya Çıkarmak Vazifemizdir," Yeni İstiklal Gazetesi, No: 241, 23 Mart 1966
- [18] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 73
- [19] Nursi, İlk Dönem Eserleri, Divanı Harbi Örfi, Söz Basım, s.339
- [20] a.g.e., s. 388
- [21] a.g.e., s. 392
- [22] a.g.e., s. 392
- [23] a.g.e., s. 390
- [24] Tanin Gazetesi, sayı 261, 24 Mayıs 1909
- [25] Mufassal Tarihçe-i Hayat, Abdülkadir Badıllı, c.I, s. 324
- [26] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 103
- [27] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 129
- [28] Yeni Tarihçe-i Hayat, Ramazan Balcı, s. 118
- [29] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 138
- [30] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 135
- [31] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 146
- [32] Rahmi Erdem, Davam, 193
- [33] Kutay, Çağımızda Bir Asr-ı Saadet Müslüman'ı, s. 116
- [34] İttihad İlmi Araştırma Heyeti, Cemal Kutay'ın Bediüzzaman Hakkındaki Asılsı İddiaları.
- [35] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 142
- [36] Nursi, Şualar, s. 464
- [37] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 151

-
- [38] Tanin Gazetesi, 25 Temmuz 1918
- [39] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 177
- [40] Yeni Tarihçe-i Hayat, Ramazan Balcı, s. 137
- [41] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 151
- [42] Yeni Tarihçe-i Hayat, Ramazan Balcı, s. 142
- [43] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 177
- [44] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 154
- [45] Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla, 229-231
- [46] Tunaya, Türkiyede Siyasal Partiler, 2: 386
- [47] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 189
- [48] a.g.e., s. 198
- [49] M. Latif Salihoğlu, **Kürt-Teali iftirasına ilmî bir cevap (makale)**
- [50] Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla, s. 233 ve 234
- [51] Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 188
- [52] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 187
- [53] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 175
- [54] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 220
- [55] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 176
- [56] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 181
- [57] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 225
- [58] Nursi, Lemalar, s. 292
- [59] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 187
- [60] a.g.e., s. 275

-
- [61] a.g.e., s. 463
- [62] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 226
- [63] Şahiner, Son Şahitler, Abdullah Ekinci maddesi, c.1, s.110
- [64] Badıllı, Nursi, 1: 660; Selahaddin Çelebinin Biyografik notlarından iktibas
- [65] Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla, s. 275-276
- [66] Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla, s. 278-279
- [67] Badıllı, Nursi, 1: 660
- [68] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 240
- [69] Nursi, Lem'alar, s. 91
- [70] Şahiner, Aydınlar Konuşuyor, Mustafa Sungur, s. 395
- [71] Şahiner, Son Şahitler, Ahmet Gümüş Maddesi, 4: 158
- [72] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 271
- [73] Şahiner, Son Şahitler, Mehmet Gülırmak maddesi, c.II, s.20
- [74] Emin Çayırılı(Çaycı Emin) maddesi, Şahiner, Son Şahitler, 2:95-102
- [75] Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s. 237
- [76] Nursi, Emirdağ Lahikası II, s. 381
- [77] Nursi, Şualar, s. 410
- [78] Şahiner, Son Şahitler, Süleyman Hünkar maddesi, c.II, s.268-273
- [79] Nursi, Emirdağ Lahikası-I, Söz Basım s. 53-54
- [80] Nursi, Emirdağ Lahikası-I, Söz Basım s. 204
- [81] a.g.e., Söz Basım s. 54
- [82] Mary F. Weld, Bediüzzaman Said Nursi, Entelektüel Biyografisi, s. 372-374
- [83] Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, s. 806-808

[84] Şahiner, Son Şahitler, Muhsin Alev ve Mehmet Fırıncı maddeleri, c.4, s.330 ve 360-361

[85] Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, s. 255